

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΕΞΑΜΗΝΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2003 ΤΕΥΧΟΣ 3^ο

- Ήθος και Συλλεκτική Πολιτική στον χώρο των μουσείων
- Συλλεκτική Πολιτική στον χώρο των μουσείων
- Η ερμηνεία της κληρονομιάς στα μουσεία του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Η επίσημη των υλικών και η σημασία της στη φροντίδα των μουσειακών συλλογών
- Έχει η Μουσειακή Δραστηριότητα Οικονομική Διάσταση; Το παράδειγμα της Ιαπωνίας
- Η αναβίωση των ποσειτικών θηλαστικών στο Μουσείο Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας
- Ο επανασχεδιασμός του Εγκληματολογικού Μουσείου της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Αποτίμηση εργασιών αναβάθμισης της κατάστασης διατήρησης και έκθεσης της συλλογής

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

- **ΤΕΥΧΟΣ 3^ο**
ΙΟΥΝΙΟΣ 2003
ISSN: 1109-7434
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
- **Εκδότης - Υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο:**
Αντιπρύτανης Οικονομικού Προγραμματισμού & Ανάπτυξης,
καθ. Μ. Δερμιτζάκης
- **Σύνταξη, Επιμέλεια Παρουσίασης:**
Μ. Ι. Παπαρηγοράκης
Κ. Μ. Δερμιτζάκη
Τ. Δοξανάκη
- **Επιμέλεια Κειμένων:**
Χ. Σοϊλίδης
- **Σχεδιασμός:**
Α. & Κ. Σαμοϊλής
- **Εκτύπωση:**
Β. & Ε. Μπαμπάκης

Στο τεύχος αυτό συνεργάστηκαν:

Β. Αργυροπούλου
Μ. Καραβασίλη
Ε. Κίττα
Α. Κουτσελίνης
Γ. Λύρας
Ε. Μικελάκης
Γ. Παναγιάρης
Ν. Παπαδάτος
Σ. Πυρρύλη
Ε. Σταματοπούλου
Φ. Τριπολιτσιώτου
Π. Χριστοδούλου

Διεύθυνση:

Γραμματεία Μεταπτυχιακού
“ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ”
Νοο Κτήριο Μαθηματικού
Πανεπιστημίου Αθηνών,
157 84, Ζωγράφου

Τηλέφωνα επικοινωνίας:

210 74 61 229, 210 74 76 465

E-mail:

manjrap@dent.uoa.gr
adoxana@arch.uoa.gr
aikdermi@arch.uoa.gr

Εξώφυλλο:

Οι φωτογραφίες προέρχονται από το Μουσείο Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας καθώς και από το Μουσείο Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τύχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΑΡΘΡΟΥ

Οι εργασίες υπόκεινται σε κρίση από την Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού.

Οι εργασίες πρέπει να είναι πρωτότυπες. Σε περίπτωση που μια εργασία γίνει δεκτή για δημοσίευση ο συγγραφέας -εις θα ενημερωθεί.

ΔΟΜΗ:

- Μέγεθος του άρθρου:
1000-1500 λέξεις
- Σελίδα Τίτλου:
πρέπει να περιλαμβάνει τον τίτλο της εργασίας και θέσεις των συγγραφέων, το όνομα του επιστημονικού κέντρου από το οποίο προέρχονται, τη διεύθυνση των συγγραφέων, τηλέφωνο και την ηλεκτρονική διεύθυνση.
Για λόγους ανωνυμίας τα προσωπικά στοιχεία των γραφόντων δεν δημοσιεύονται, αλλά προορίζονται αποκλειστικά για την δυνατότητα επικοινωνίας με τη συντακτική επιτροπή του περιοδικού
- Κυρίως Θέμα:
Εισαγωγή στο θέμα του άρθρου (μέχρι 200 λέξεις): περιλαμβάνει μια γενική παρουσίαση του θέματος της εργασίας, τη μέθοδο, τα ευρήματα και τα συμπεράσματα. Υπότιτλοι, αν κρίνεται απαραίτητο για την καλύτερη κατανόηση της δομής της εργασίας
- Επίλογος
- Χρήση Βιβλιογραφίας:
Οι βιβλιογραφικές αναφορές πρέπει να υποβάλλονται στο τέλος της εργασίας και να συμφωνούν σε μορφή ανάλογα με το σύστημα βιβλιογραφικής αναφοράς που οι συγγραφείς έχουν επιλέξει.
- Περίληψη του άρθρου στα Αγγλικά (ως 300 λέξεις)

ΜΟΡΦΗ:

- Οι εργασίες πρέπει να υποβάλλονται σε νεοελληνική δημοτική γλώσσα σε μονοτονικό σύστημα και δακτυλογραφημένες σε Ηλεκτρονική Μορφή Word σε αριθμημένες σελίδες
- Γραμματοσειρά Times New Roman
- Μέγεθος Γραμματοσειράς 12
- Παραπομπές στο κείμενο:
Στο κείμενο οι βιβλιογραφικές παραπομπές θα αναφέρονται σύμφωνα με τον τρόπο βιβλιογραφικής αναφοράς που προτιμάτε (Humanities Style ή Author Date Style), δηλαδή, είτε με αριθμητική παραπομπή, είτε σύμφωνα με το Αμερικανικό σύστημα, με αναφορά του ονόματος του συγγραφέα και το έτος δημοσίευσης της εργασίας, στην οποία γίνεται η παραπομπή

ΕΙΚΟΝΕΣ - ΠΙΝΑΚΕΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Τόσο οι εικόνες, όσο και τα σχεδιαγράμματα και οι πίνακες πρέπει να αναφέρονται στο κείμενο ως εικόνες (π.χ. Εικ. 1) και να είναι αριθμημένα, συνοδευόμενα από επεξηγηματική λεζάντα. Οι αριθμοί των εικόνων και των σχεδιαγραμμάτων ή των πινάκων πρέπει να γράφονται σε χωριστή σελίδα μαζί με την αρίθμηση που έχουν στο κείμενο. Αν τυχόν μια εικόνα ή ένας πίνακας έχει δημοσιευτεί παλαιότερα, ο τίτλος πρέπει να αναφέρει τη σχετική βιβλιογραφική αναφορά. Οι εικόνες, οι πίνακες και τα σχεδιαγράμματα μπορούν να αποστέλλονται κανονικά, οπότε θα αναγράφεται στο πίσω μέρος ο αριθμός τους ή σε ηλεκτρονική μορφή. Οι φωτογραφίες - εικόνες θα επιστρέφονται στους συγγραφείς, μετά από αίτησή τους στη συντακτική ομάδα του περιοδικού.

Από την ομάδα συνταξης του περιοδικού

Η απογύμνωση του Εθνικού Μουσείου της Βαγδάτης και η εκτεταμένη λεηλασία του με τη λήξη των εκθροπραξιών στο Ιράκ απαιτεί την εγρήγορση της διεθνούς κοινότητας με στόχο να αποτραπεί οποιαδήποτε καταστροφή και εμπορία της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Η έκπληξη που προκάλεσαν οι εικόνες της αρπαγής των μουσειακών αντικειμένων ήταν μεγάλη, δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός χωρών έχει αναγνωρίσει πλήθος Διεθνών και Διακρατικών Συμβάσεων και νόμων που κατοχυρώνουν τον σεβασμό και την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, με προεξέχουσα και ευρύτερα γνωστή αυτήν της Χάγης, του 1954. Παρά τις διεθνείς προσπάθειες και τη διεθνή κατακραυγή, η πολιτιστική κληρονομιά πάντα θα κινδυνεύει από τους ασυνείδητους, οι οποίοι, δράττοντας την πρώτη ευκαιρία, θα την εκμεταλλευτούν για το προσωπικό τους όφελος. Με έναυσμα λοιπόν την καταστροφή στο Μουσείο της Βαγδάτης, αποφασίσαμε σε αυτό το τεύχος να υπενθυμίσουμε με ένα άρθρο τους κανόνες ηθικής δεοντολογίας και συλλεκτικής πολιτικής που πρέπει να διέπουν τους Μουσειακούς Οργανισμούς.

Συγκεκριμένα, ανάμεσα στα άρθρα που παρουσιάζονται σε αυτό το τεύχος, ένα σχετίζεται με τον χώρο του Μουσείου Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και ένα δεύτερο αφορά το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.

Ακολουθούν τρία άρθρα, τα οποία εξετάζουν δύο ξεχωριστές δραστηριότητες, αλλά εξίσου σημαντικές για τη βιωσιμότητα των μουσειακών

οργανισμών. Τα δύο αφορούν τον τομέα της συντήρησης και ένα τρίτο σχετίζεται με τον τομέα της οικονομικής δραστηριότητας.

Στο προηγούμενο τεύχος ζητήσαμε από τους αναγνώστες μας να μάς γνωστοποιήσουν την πρόθεσή τους να λαμβάνουν το περιοδικό, όπως και την προσωπική τους άποψη για την προσπάθεια αυτή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσοι ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μας και μας απνύθουν θετικά σχόλια, αλλά και εποικοδομητική κριτική, ώστε να μπορέσουμε να βελτιώσουμε ακόμα περισσότερο τη μορφή και το περιεχόμενο αυτού του εντύπου.

Όπως έχουμε επισημάνει στα προηγούμενα τεύχη του περιοδικού, σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι να αποκτήσει επιστημονικότερη μορφή, ώστε στο μέλλον να αποτελέσει ένα από τα βασικά όργανα ελληνικής βιβλιογραφίας για την επιστήμη της Μουσειολογίας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η συντακτική ομάδα του περιοδικού έκρινε ότι είναι απαραίτητο να δοθούν εξειδικευμένες οδηγίες στους γράφοντες, ώστε να επιτύχει το περιοδικό τον επιθυμητό επιστημονικό χαρακτήρα και την απαραίτητη ομοιομορφία ως προς τη δομή και τη μορφή του. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, σας παραθέτουμε σε αυτό το τεύχος τις απαραίτητες οδηγίες που θα πρέπει να ακολουθούν οι μελλοντικοί συνεργάτες της παρούσας έκδοσης.

ΚΩΔΙΚΕΣ ΗΘΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ

Η αφορμή για το άρθρο που ακολουθεί δόθηκε από τις εικόνες σύλησης και καταστροφής στο Εθνικό Μουσείο του Ιράκ, οι οποίες απέδειξαν ότι, παρά τις όποιες αναγνωρισμένες συμβάσεις, νόμους ή κώδικες ηθικής, που έχει θεσπίσει η Διεθνής Κοινότητα, πάντα σημειώνονται ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Με έναυσμα αυτά τα γεγονότα, σκοπός του πρώτου μέρους είναι να καταγραφούν σε γενικές γραμμές ορισμένοι από τους πιο γνωστούς οργανισμούς που εκπροσωπούν τα μουσεία και το επάγγελμα του μουσειολόγου, να διερευνηθεί ποια είναι η σχέση μεταξύ του ηθικού Κώδικα Δεοντολογίας και του επαγγέλματος του μουσειολόγου καθώς και να επισημανθούν κάποια από τα βασικά σημεία των κωδίκων, με στόχο να διαμορφωθεί μια γενική εικόνα ως προς τις ηθικές επιταγές που επιβάλλουν οι παραπάνω κώδικες στο προσωπικό των μουσείων. Εν συνεχεία, στο δεύτερο μέρος του άρθρου αυτού, θα καταγραφούν οι μέθοδοι πρόσκτησης και εκχώρησης αντικειμένων, σύμφωνα με τις διεθνείς συμφωνίες και κώδικες ηθικής, οι οποίοι δεσμεύουν τους μουσειακούς οργανισμούς, ώστε να επιτελούν το έργο τους με διαφάνεια και σεβασμό προς την πολιτιστική κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Ο επαγγελματισμός σε κάθε εργασιακό τομέα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ηθική των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτόν. Συνεπώς, ο επαγγελματισμός και η ηθική δεοντολογία είναι δύο στοιχεία που πρέπει να συνδέονται άρρηκτα, πολύ περισσότερο δε όταν αφορούν το μουσείο. Όπως αναφέρει ο Peter van Mensch, η ανάγκη να αντεπεξέλθουν τα μουσεία και το προσωπικό τους στον κοινωνικό τους ρόλο και στις ηθικές επιταγές που αυτός επιβάλλει ώθησε τους υπεύθυνους φορείς να συντάξουν κώδικες ηθικής με σκοπό να οριοθετήσουν τις δραστηριότητες και τον χαρακτήρα τους. Συχνά η σύνταξη ενός κώδικα ηθικής αναπλήρωνε το κενό που προκαλούσε η ελλιπής νομική κατοχύρωση της λειτουργίας των μουσειακών οργανισμών από την πλευρά της κεντρικής εξουσίας (Van Mensch 28/3/2003, 1-2). Πώς ορίζεται όμως ένας ηθικός Κώδικας Δεοντολογίας; Στο άρθρο «Ethics and Museology» παρουσιάζονται μια σειρά ορισμών που έχουν αποδώσει γνωστοί ερευνητές στον χώρο των Μουσειακών Σπουδών πάνω στο ζήτημα αυτό (Van Mensch 28/3/2003, 3):

- «ο ηθικός κώδικας αντιπροσωπεύει ένα ιδανικό και είναι ηθικά συνδεδεμένος με τα μέλη μιας ομάδας»
- «ο ηθικός κώδικας προσφέρει καθοδήγηση και συμβουλές σε επίπεδο επαγγελματικής πρακτικής αλλά και σε θέματα αμφιλεγόμενης ηθικής»
- «επεξηγεί την ηθική ευθύνη των μουσειακών οργανισμών»
- «προστατεύει το επάγγελμα του μουσειολόγου και παρέχει έναν καταστατικό χάρτη ορθής συμπεριφοράς, όταν ένας εργαζόμενος σε μουσειακό οργανισμό καλείται να διαπράξει κάτι ανήθικο».

Ωστόσο, έστω και αν ένας Κώδικας Δεοντολογίας οριοθετεί τη θεμιτή συμπεριφορά σε ζητήματα αμφιλεγόμενης ηθικής, δεν αποτελεί ούτε δόγμα, ούτε κείμενο νομικής ισχύος. Επομένως, ακόμα και αν οι προτεινόμενοι κανόνες συμπεριφοράς δεν εφαρμοστούν, αυτό δεν συνεπάγεται νομικές επιπτώσεις. Είναι στο χέρι του κάθε εργαζόμενου στον χώρο του μουσείου να ερμηνεύσει τον Κώδικα Δεοντολογίας ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε κατάστασης (Carr 2001, 32). Ωστόσο, ένας ηθικός κώδικας παραμένει ένα αξιολογικό κείμενο εκπαίδευσης και καθοδήγησης, ιδιαίτερα για τα

άτομα εκείνα που εντάσσονται για πρώτη φορά στον χώρο του μουσείου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ιδρύθηκε ένας αριθμός, κυβερνητικών και μη, εθνικών και τοπικών ενώσεων και οργανισμών, με στόχο την άμεση αντιμετώπιση επαγγελματικών ζητημάτων, όπως αυτά προέκυπταν από την καθημερινή πρακτική. Οι ενώσεις και οι οργανισμοί αυτοί προέβησαν στη σύνταξη κωδίκων συμπεριφοράς με απώτερο στόχο την υιοθέτηση γενικών κανόνων από τους εργαζόμενους που ανήκαν στον χώρο των μουσείων. Τα ηθικά κριτήρια των κωδίκων συμπεριφοράς αποτέλεσαν τη βάση για την κοινή αντιμετώπιση προβλημάτων κατά την εξάσκηση του επαγγέλματος. Σε οποιονδήποτε επαγγελματικό τομέα, η σύσταση ενός κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας προϋποθέτει την ύπαρξη ενός αναγνωρισμένου επαγγέλματος. Ωστόσο, στην περίπτωση του μουσειολογικού επαγγέλματος οι όροι ήταν αντεστραμμένοι, εφόσον η δημιουργία κωδίκων ηθικής έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση και στην εξέλιξη του επαγγέλματος του μουσειολόγου, της επιστήμης των μουσειακών σπουδών καθώς και στην ενίσχυση της λειτουργίας των μουσειακών οργανισμών. Η τάση εφαρμογής κοινής ηθικής εκ μέρους του προσωπικού των μουσείων, που σημειώνεται από τις αρχές του αιώνα, οπότε γίνονται οι πρώτες προσπάθειες σύστασης ηθικών κωδίκων, είχε ως στόχο να αναγάγει το επάγγελμα στη σφαίρα των αναγνωρισμένων επαγγελμάτων. Ο παλαιότερος γνωστός κώδικας ηθικής αφορά στον τομέα της εντομολογίας και έχει ημερομηνία έκδοσης το 1898. Σε επίπεδο εθνικό, ο πρώτος οργανισμός που συνέταξε Κώδικα Δεοντολογίας ήταν ο Γερμανικός Οργανισμός Μουσείων, το 1918. Ο συγκεκριμένος κώδικας επικεντρωνόταν σε ζητήματα ηθικής σχετικά με την εμπορία έργων τέχνης. Στην πορεία και άλλοι εθνικοί οργανισμοί προέβησαν στη σύνταξη κωδίκων ηθικής. Το 1906 ιδρύθηκε η Αμερικανική Ένωση Μουσείων με σκοπό να βελτιώσει την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών των Μουσείων προς όφελος του κοινού. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια σχεδιασμού επαγγελματικών κριτηρίων για την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού, η Αμερικανική Ένωση Μουσείων δημοσίευσε το 1925 τον δικό της κώδικα² (Mac Donald, 1999, 257-61). Το παράδειγμα της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων ακολούθησε το 1977 η Βρετανική Ένωση Μουσείων. Τέλος, την ίδια εποχή, ηθικοί κώδικες υιοθετούνται και από άλλες χώρες, ενώ σταδιακά συντάσσονται Κώδικες Δεοντολογίας που αφορούν συγκεκριμένες

ειδικότητες στον χώρο του μουσείου, όπως αυτή του συντηρητή, του υπεύθυνου των συλλογών, του μουσειοπαιδαγωγού, του υπεύθυνου του πωλητηρίου του μουσείου κ.λπ. (Van Mensch 28/3/2003, 3-5). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η στενή σχέση ανάμεσα στην ηθική δεοντολογία και στην ύπαρξη ενός αναγνωρισμένου επαγγέλματος είναι προφανής και στον Κώδικα Δεοντολογίας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Αδιαμφισβήτητα το ICOM είναι ο κυριότερος οργανισμός στην υπηρεσία των μουσείων σε διεθνές επίπεδο, κύριο μέλημα του οποίου είναι η εκπροσώπηση και ανάπτυξη του ρόλου των μουσείων και των εργαζομένων σε αυτά. Σημαντική εξέλιξη στην ιστορία του αποτελεί ο Κώδικας Δεοντολογίας του³, ο οποίος, αφενός ορίζει σαφέστατα την επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων που εργάζονται στον χώρο των μουσείων, αφετέρου οριοθετεί τους κανόνες λειτουργίας του επαγγέλματος και της διαχείρισης του μουσειακού οργανισμού. Το άρθρο 2.5 αναγνωρίζει de facto την ύπαρξη του επαγγέλματος του μουσειολόγου και ορίζει ότι «οι εργαζόμενοι στον χώρο του μουσείου πρέπει να έχουν κατάλληλη πανεπιστημιακή, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, ώστε να ασκούν τα καθήκοντά τους, που είναι σημαντικά για τη λειτουργία του μουσείου και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς...» και ότι «καμία εποπτεύουσα αρχή δεν έχει το δικαίωμα να απαιτήσει από ένα μέλος του προσωπικού ενός μουσείου να πράξει οτιδήποτε που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αντίκειται στους όρους του παρόντος κώδικα» (ICOM 1986, πργ. 2.5· Weil 1999, 252-53).

Ποιό είναι το περιεχόμενο αυτών των Κωδίκων Δεοντολογίας;

Εξετάζοντας τη δομή τριών από τους πιο γνωστούς Κώδικες Δεοντολογίας, του ICOM, της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων (AAM) και της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων (MA), ανακαλύπτει κανείς τα κοινά σημεία, στα οποία επικεντρώνεται η προσοχή τους. Σε όλες τις περιπτώσεις οι κώδικες κάνουν λόγο τόσο για τον τρόπο διαχείρισης των μουσειακών ιδρυμάτων όσο και για τον τρόπο συμπεριφοράς των εργαζομένων σε αυτά. Οι κατευθυντήριες γραμμές, όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας των μουσείων, εμπεριέχονται στον ορισμό του «Μουσείου» σε κάθε κώδικα ξεχωριστά. Ο Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM στην πργ. 1.2 περιγράφει συνοπτικά τον ρόλο του μουσείου στην κοινωνία και τονίζει ιδιαίτερα τους σκοπούς που επιτελεί, με απώτερο

στόχο τη διαιώνιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας (ICOM 1986, πργ. 2.5) Αντιθέτως, ο ορισμός του Μουσείου από τη Βρετανική Ένωση Μουσείων είναι πιο ανθρωποκεντρικός και κάνει λόγο για τα οφέλη που αποκομίζουν τα άτομα, όταν έρχονται σε επαφή με τον χώρο αυτόν (MA 1999, 1)⁴.

Τέλος, παρόμοιο περιεχόμενο έχει ο ορισμός του μουσείου στον Κώδικα Δεοντολογίας της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων, όπου, ωστόσο, δίνεται έμφαση στην αξία της φύσης της εργασίας στο μουσείο, ως προσφορά υπηρεσίας με απώτερο στόχο την πνευματική και συναισθηματική ολοκλήρωση του κοινού (MA 2000, 5). Μέσα από αυτήν τη συγκριτική προσέγγιση, γίνεται φανερό ότι όλοι οι ορισμοί τονίζουν τον ρόλο των μουσείων ως οργανισμών πολιτιστικής ανάπτυξης με στόχο την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Δύο κύρια θέματα που τίγονται στον κανονισμό αφορούν τη συλλεκτική πολιτική και τη διατήρηση των αντικειμένων (MA 1999, 13). Επιπρόσθετα, οι κώδικες προβλέπουν την ύπαρξη ενός καταστατικού λειτουργίας, στο οποίο πρέπει να περιλαμβάνεται, ως απαραίτητο στοιχείο, ένα έγγραφο συλλεκτικής πολιτικής. Η πολιτική εμπλουτισμού των συλλογών πρέπει να γνωστοποιείται με γραπτό κείμενο και να εμπίπτει στους γενικότερους στόχους του μουσειακού οργανισμού, αλλά και να εκπληρώνει τις νομικές υποχρεώσεις, σύμφωνα με τους νόμους που ισχύουν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τις διεθνείς συμβάσεις (ICOM 1986, πργ. 4.4· MA 1999, πργ. A6, A7, 2.6· AAM 2000, 2- 3): Σύμφωνα με τον κώδικα του ICOM (ICOM 1986, πργ. 2.2) «κάθε μουσείο πρέπει να έχει ένα γραπτό καταστατικό ή άλλο έγγραφο που να ορίζει με σαφήνεια το νομικό καθεστώς του... και να ανακοινώνει τους σκοπούς, τους στόχους και την πολιτική του...».

Παρομοίως, ο κώδικας του MA (MA, 1999, A6, 8) προβλέπει ότι «το μουσείο πρέπει να συλλέγει σύμφωνα με μια συγκεκριμένη πολιτική, η οποία θα αναφέρεται σε ένα δημόσιο έγγραφο, το οποίο θα ορίζει τα κριτήρια της συλλεκτικής πολιτικής του μουσείου». Η χάραξη της παραπάνω πολιτικής δίνει τη δυνατότητα στο μουσείο να λειτουργήσει με τρόπο συστηματικό, όχι μόνο ως χώρος ανάδειξης και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και ως χώρος διεξαγωγής επιστημονικής έρευνας (Van Mensch, 28/3/2003, 6).

Σαφείς επίσης στα κείμενα αυτά είναι οι δεοντολογικές υποχρεώσεις του

1 Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες εθνικές ενώσεις μουσείων, όπως είναι οι: Museum Association (UK), American Museum Association (USA), Deutscher Museumsbund, Museums Association of Australia.

Επιπλέον, δημιουργήθηκαν ενώσεις μουσειακών επαγγελματιών ειδικοτήτων, όπως είναι το SHICG (Social History Curators Group)= Ένωση Επιμελητών Μουσείων Κοινωνικής Ιστορίας.

2 Το 1986 η Αμερικανική Ένωση Μουσείων ανέθεσε στην Επιτροπή Ηθικών Ζητημάτων να ανανεώσει τον Κώδικα Ηθικής Δεοντολογίας του 1925, με βάση τη σύγχρονη πρακτική στον χώρο των Μουσείων της Αμερικής. Η εργασία αυτή ολοκληρώθηκε το 1991.

3 Το 1986 το ICOM υιοθέτησε για πρώτη φορά τον Κώδικα Δεοντολογίας του.

4 Museums Association, *Codes of Ethics*, 3rd edition, 1999, σ.1. «Τα Μουσεία δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ερευνηθούν τις συλλογές με απώτερο στόχο την έμπνευση, τη μάθηση και την ψυχαγωγία. Είναι οργανισμοί οι οποίοι συλλέγουν, προστατεύουν και καθιστούν προσβάσιμα αντικείμενα τα οποία διατηρούν υπό την κατοχή τους προς όφελος της κοινωνίας».

προσωπικού που εργάζεται στα μουσεία: όλοι οι κώδικες προτρέπουν η συμπεριφορά των εργαζομένων να διέπεται από κανόνες ηθικής διαγωγής υψηλού επιπέδου, τόσο απέναντι στους συναδέλφους όσο και απέναντι στο κοινό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις δραστηριότητες των εργαζομένων στον μουσειακό χώρο. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια κανένας εργαζόμενος δεν πρέπει να ανταγωνίζεται το μουσείο σε επίπεδο συλλογής αντικειμένων για προσωπικό όφελος και να εκμεταλλεύεται την άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες από τον εργασιακό του χώρο (ICOM 1986, πργ. 6.8· MA 1999, Β3· AAM 2000, 2). Μία άλλη πτυχή που τίθεται είναι η αποφυγή οποιασδήποτε εμπορικής συναλλαγής αντικειμένων ή γνωμοδότησης ή εκτίμησης ή αποδοχής ανταμοιβής εκ μέρους ενός προσώπου, με το οποίο ο εργαζόμενος ή το μουσείο διατηρεί επαγγελματικές σχέσεις, εφόσον οι ενέργειες αυτές μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση το κύρος του οργανισμού (ICOM 1986, πργ. 8.3-8.6· MA 2000, 10-11 & 18· AAM 2000, 4.). Για τον ίδιο λόγο, οι κώδικες δεοντολογίας απαγορεύουν σε γενικές γραμμές οποιαδήποτε εκχώρηση αντικειμένου, το οποίο ανήκει στις συλλογές του μουσείου, καθώς μια τέτοια τακτική θα έθετε σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία του οργανισμού. Στην περίπτωση εκποίησης αντικειμένων οι κώδικες ορίζουν σαφώς ότι οποιοδήποτε ποσό προκύπτει από την εκχώρηση υλικού «δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άλλο σκοπό παρά μόνο για την ανάπτυξη των συλλογών του μουσείου» (MA 1999, 9 & 14-15· ICOM 1986, πργ. 4.5· AAM 2000, 3). Μόνο στην περίπτωση αντικειμένων που έχουν υποστεί σοβαρή βλάβη ή θέτουν σε κίνδυνο τα άλλα αντικείμενα ή τους εργαζομένους στο μουσείο επιτρέπεται η καταστροφή τους. Σημαντική επίσης είναι η ευθύνη των μουσειακών οργανισμών απέναντι στις συλλογές που βρίσκονται στην κατοχή τους, εφόσον «όλα τα αντικείμενα που γίνονται δεκτά στο μουσείο πρέπει να διαθέτουν τεκμηρίωση και να συντηρούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο» (ICOM 1986, πργ. 6.1-6.3· MA 1999, 2 & 6-7). Όλοι οι σύγχρονοι κώδικες συμφωνούν ότι ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να επιδειξουν οι μουσειακοί οργανισμοί στην πρόσβαση του κοινού και των ερευνητών στις συλλογές που βρίσκονται υπό την εποπτεία τους, είτε πρόκειται για συναισθηματική ή πνευματική, είτε για φυσική πρόσβαση προς αυτές.

Πρόκειται δηλαδή για μια νέα αντίληψη εφαρμογής στρατηγικών πρακτικών εκ μέρους του μουσείου, που σκοπό έχουν να βοηθήσουν και να αγκαλιάσουν το ευρύ κοινό αλλά και τα άτομα με κινητικές, διανοητικές δυσκολίες ή προβλήματα οράσεως, με απώτερο στόχο να νιώσουν τα άτομα αυτά το μουσείο ως έναν χώρο οικείο και φιλικό, στον οποίο θα επιστρέψουν μετά την πρώτη και αναγνωριστική επίσκεψή τους. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να είναι σύμφωνες με την πολιτική και τους εκπαιδευτικούς στόχους του⁵. Επίσης, ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την ποιότητα και την ποσότητα των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες, οι οποίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα και να παρέχονται με επιστημονικό τρόπο παρουσίασης. Πολλοί κώδικες προτρέπουν τα μουσεία να ζητούν από τους κατόχους ή δημιουργούς που έχουν παραχωρήσει αντικείμενα σε αυτά, να εκφράζουν την άποψή τους ως προς το περιεχόμενο του πληροφοριακού υλικού που τα συνοδεύει, όπως και να συμμετέχουν σε συμβουλευτική βάση στον τρόπο έκθεσής τους (Van Mensch 28/3/2003, 7). Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην απρόσκοπτη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων των μουσειακών οργανισμών, η οποία σύμφωνα με τις αρχές της δεοντολογίας των Κωδίκων αποτελεί μια από τις βασικές υποχρεώσεις τους. Τα τελευταία χρόνια γίνεται πολύς λόγος για την ηθική διάσταση της αποδοχής από τους μουσειακούς οργανισμούς οικονομικής ενίσχυσης με τη μορφή χορηγίας ή για τη διεξαγωγή εκδηλώσεων, δημοπρασιών και πωλήσεων στον ίδιο χώρο. Όλο και περισσότερα μουσεία επιζητούν οικονομική ενίσχυση από εξωτερικές πηγές για να αντεπεξέλθουν στο βάρος των εξόδων. Ως προς το ζήτημα αυτό οι Κώδικες Δεοντολογίας ορίζουν σαφώς ότι τα μουσεία θα πρέπει να καθορίζουν εκ των προτέρων τη φύση της σχέσης αυτής, ώστε να διασφαλίζονται οι αντικειμενικοί στόχοι τους και να μην αμφισβητείται η χορηγία τους (MA 1999, 10 & 16· ICOM 1986, πργ. 2.9- 2.10). Μάλιστα το 2002 το Συμβούλιο Ηθικής του MA εξέδωσε οδηγία σχετικά με τη διεξαγωγή δημοπρασιών, πωλήσεων και εκδηλώσεων κοστολόγησης αντικειμένων στον χώρο των μουσείων, διατυπώνοντας την πλήρη αντίθεσή του στην πρακτική αυτή (Barnard, 2003, 25-27). Η παραπάνω ανασκόπηση σε σχέση με τους διάφορους Κώδικες Δεοντολογίας φανερώνει τα κοινά σημεία που εμπειρεύονται σε αυτούς, τα οποία δεν περιορίζονται σε μια σειρά κανόνων ηθικής συμπεριφοράς των εργαζομένων στα

μουσεία, αλλά επεκτείνονται στην ορθή λειτουργία τους και στην προσφορά υπηρεσιών υψηλού επιπέδου προς το κοινό των μουσειακών οργανισμών. Συνοψίζοντας τα κυριότερα σημεία των κωδίκων, θα λέγαμε ότι κάνουν λόγο (Van Mensch 28/3/2003, 5-7):

- για την ανάγκη σωστής προστασίας και διαχείρισης των αντικειμένων
- για την ανάγκη σεβασμού προς το κοινό του μουσείου και προς την κοινωνία γενικότερα, με έμφαση στη δυνατότητα των ατόμων να έχουν απρόσκοπτη φυσική, πνευματική και συναισθηματική πρόσβαση στον χώρο του
- για την ανάγκη να επικοινωνεί το μουσείο και να διδάσκει με πληθώρα πληροφοριών, παρουσιάζοντας ποικίλες ερμηνείες και αμφιλεγόμενες θεωρίες, ώστε να διασφαλίζει την αδιαμφισβήτητη αποδεικτική τους αξία και την όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική παρουσίασή τους (Carr 2001, 37)
- για την ανάγκη του μουσείου να συλλέγει, να εκθέτει και να ερμηνεύει ελεύθερα, πέρα από κάθε δέσμευση, η οποία μπορεί να προκύψει από τη σχέση που διατηρεί με χορηγούς, δωρητές αντικειμένων ή πολιτικές δυνάμεις (Carr 2001, 31-32).

Κατά πόσο τα ελληνικά μουσεία ακολουθούν τον Κώδικα Δεοντολογίας;

Στον ελληνικό χώρο δραστηριοποιείται το ελληνικό τμήμα του ICOM, εφόσον, στην παρούσα φάση, δεν λειτουργεί κάποιος κρατικός οργανισμός παρόμοιος με το MA στη Μ. Βρετανία ή το AAM στις Ην. Πολιτείες. Γεγονός πάντως είναι ότι, στο μεγαλύτερο μέρος τους, τα ελληνικά μουσεία αποτελούν μέλη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, οπότε ηθικά δεσμεύονται να ακολουθούν οποιεσδήποτε διατάξεις διέπουν τη λειτουργία του, στα πλαίσια αυτής της σχέσης. Ωστόσο, στην πράξη δεν υπάρχουν στοιχεία κατά πόσο τα ελληνικά μουσεία ακολουθούν τον συγκεκριμένο Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM ή έχουν συντάξει έναν ηθικό κώδικα το καθένα ξεχωριστά. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι το επάγγελμα του μουσειολόγου δεν έχει ρυθμιστεί νομοθετικά από το ελληνικό κράτος. (βλ. www.srpg.gr/html/gr_profcat.html).

Γιατί είναι απαραίτητος ένας ηθικός κώδικας;

Χωρίς αμφιβολία ένας ηθικός Κώδικας Δεοντολογίας εξασφαλίζει ότι ο μουσειακός οργανισμός διαθέτει τις βάσεις, σύμφωνα με τις οποίες οφείλει να λειτουργήσει προς όφελος της κοινωνίας, ώστε να ανταποκριθεί επιτυχώς στον ρόλο του ως κοινωνικός οργανισμός. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο David Carr (Carr 2001, 29) στο άρθρο του «Balancing Act: ethics, mission and the public trust»:

«το να υπηρετείς ένα μουσείο είναι το ίδιο με το να ασκείς ένα λειτούργημα με υπεύθυνο και ηθικό τρόπο (an ethos of responsible action) απέναντι στα αντικείμενα που συλλέγονται και στο κοινό». Το μουσείο, καλλιεργώντας συγκεκριμένες αξίες και προσφέροντας υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, σύμφωνα με τις επιταγές της ηθικής δεοντολογίας των κωδικών, αναπτύσσει μια σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης ανάμεσα στο ίδιο και στους επισκέπτες. Η εμπιστοσύνη αυτή δίνει τη δυνατότητα στον μουσειακό οργανισμό να λειτουργήσει απρόσκοπτα, με συνέπεια και ειλικρίνεια, και συνεπάγεται την ολοένα αυξανόμενη πρόσβαση του κοινού στους χώρους του, εφόσον το κοινό αυτό διαθέτει τη βεβαιότητα ότι η γνώση που θα αποκτήσει θα είναι πολύπλευρη και αντικειμενική (Carr 2001, 31-32). Η καθοδήγηση που προσφέρουν οι ηθικοί κώδικες στο επάγγελμα του μουσειολόγου, οριοθετούν ηθικά τη δράση του και ίσως το πιο σημαντικό είναι ότι αποτρέπουν

οποιαδήποτε παρανόηση εκ μέρους του κοινού σχετικά με τον ρόλο των μουσείων στη σύγχρονη κοινωνία και το νομικό καθεστώς τους.

Ωστόσο, οι κώδικες ηθικής δεοντολογίας δεν είναι κείμενα δογματικά, αλλά συχνά υπόκεινται σε επανεξέταση και ανανέωση με σκοπό να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες απαιτήσεις του παρόντος. Όπως αναφέρει ο David Carr (Carr 2001, 32), «αποτελούν ένα όργανο διαλόγου για την ανάπτυξη νέων συλλεκτικών πολιτικών, οι οποίες θα προετοιμάσουν το μουσείο για αλλαγές ως προς τη χρήση της τεχνολογίας και το περιεχόμενό του». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το μουσείο παρουσιάζεται ευαισθητοποιημένο ως προς την τρέχουσα πραγματικότητα και με την κατάλληλη κριτική ικανότητα, η οποία του επιτρέπει να φέρει στην επιφάνεια και να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις αυτές που διακυβεύουν την εικόνα του ως αξιόπιστου πολιτισμικού οργανισμού (Carr 2001, 79-80). Αντίθετα, ο Peter van Mensch, αν και αναγνωρίζει τη σημασία των κειμένων αυτών, υποστηρίζει ότι βασικό μειονέκτημά τους είναι η έλλειψη ουσιαστικών προτάσεων και κατευθύνσεων ως προς το περιεχόμενο των σκοπών και των στόχων του μουσείου, και οι ασαφείς προτροπές για τον ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι μουσειακοί οργανισμοί (Van Mensch 28/3/2003, 7).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Van Mensch, Peter. 28/3/2003. *Ethics and Museology*. http://www.xs4all.nl_rwa/ethics.htm. 2-8.
- Carr, D. 2001. «Balancing Act: ethics, mission and the public trust», *Museum News*, 9:28-32 και 71-81.
- ICOM, Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, Ελληνικό Τμήμα 1989. *Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας*. Αθήνα: ICOM.
- Weil, Stephen. 1999. «The ongoing pursuit of professional status», στο *Museum Provision and Professionalism*, London: εκδ. Gynor Kavanagh. Routledge, 251-56.
- Mac Donald, R. 1999. «Constructing a Code», στο *Museum Provision and Professionalism*, London: εκδ. Gynor Kavanagh. Routledge 257-61.
- Museum Association 1999. *Codes of Ethics*, 3d edition. MA: London.
- American Museums Association 2000. *Code of Ethics*, <http://www.aam-us.org/aamcoe.cfm>, 1-7.
- Barnard, Matt. 2003. «Beyond the sale», *Museums Journal*, 2:25-27.

5

Όταν μιλάμε για συναισθηματική και πνευματική πρόσβαση του κοινού στο μουσείο εννοούμε κατά πόσο το περιεχόμενο των συλλογών και η έκθεσή τους στο κοινό λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επισκεπτών, όπως την ηλικία, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, τον ψυχισμό, ακόμα και τα διανοητικά προβλήματα. Η φυσική πρόσβαση στο μουσείο αφορά το κατά πόσο το μουσείο είναι προσβάσιμο στο ευρύτερο κοινό ή σε άτομα με ειδικές ανάγκες; υπάρχουν μέσα μεταφοράς από και προς αυτό; Υπάρχει πρόσβαση και ειδική διαρρύθμιση για άτομα με κινητικές δυσκολίες ή με προβλήματα όρασης;

Συλλεκτική Πολιτική στον χώρο των μουσείων

Έχοντας ως κύριο άξονα αναφοράς την ευθύνη του έναντι στο κοινό, είναι απαραίτητο κάθε μουσείο να διαθέτει μια γραπτή πολιτική πρόσκτησης και εκχώρησης αντικειμένων. Ο καθορισμός της συλλεκτικής πολιτικής ενός μουσείου αποτελεί μια πολύ καλή καθοδήγηση για το προσωπικό του. Επίσης αποσαφηνίζει στο κοινό τις προθέσεις του μουσείου και βοηθά στην αποτελεσματική χρήση των συλλογών. Αντίθετα, η απουσία συλλεκτικής πολιτικής μπορεί να οδηγήσει σε τυχαίες συλλεκτικές μεθόδους. Η διοίκηση του μουσείου, σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας του ICOM (International Council of Museums), είναι υποχρεωμένη να γνωστοποιεί με γραπτό κείμενο στο κοινό την πολιτική εμπλουτισμού των συλλογών του και να την επανεξετάζει ανά τακτά χρονικά διαστήματα (ICOM 1989, 3.1). Στην περίπτωση της Ελλάδας, υπάρχουν μόνο κάποιοι κανόνες οι οποίοι συμπεριλαμβάνονται στους Κώδικες Ηθικής Δεοντολογίας του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, χωρίς να έχει ιδρυθεί κάποιος άλλος οργανισμός που να ωθεί τα Μουσεία να ενσωματώσουν συγκεκριμένες αρχές διαχείρισης των συλλογών τους. Μία πρόσφατη προσπάθεια έγινε με τον Νέο Αρχαιολογικό Νόμο 3028/2002, που ρυθμίζει νομοθετικά κάποια ζητήματα σχετικά με τη συλλεκτική πολιτική των μουσείων και προβλέπει τη συγκρότηση ενός Συμβουλίου Μουσείων, το οποίο εισηγείται και γνωμοδοτεί για την εφαρμογή των διατάξεων που προβλέπονται από τον νόμο. Αντίθετα, σε άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως η Μ. Βρετανία, λειτουργούν ειδικοί οργανισμοί σχετικοί με μουσεία, όπως η Ένωση Μουσείων (Museum Association) και το Resource με στόχο να οδηγήσουν τα μουσεία στην υιοθέτηση συγκεκριμένων κριτηρίων και πρακτικών.

Πρόσκτηση Αντικειμένων

Η πρόσκτηση, όπως ορίζεται από τη Βρετανική Ένωση Μουσείων, είναι «η διαδικασία απόκτησης του νομίμου τίτλου κυριότητας ενός αντικειμένου, με την πρόθεση αυτό να χρησιμοποιηθεί για τους σκοπούς του μουσείου» (M. A. 1996 α). Κύρια μέρη της πολιτικής εμπλουτισμού των συλλογών των μουσείων είναι η ευθύνη τους απέναντι στο κοινό. Αυτό μεταφράζεται στο ότι τα αποκτώμενα αντικείμενα πρέπει να έχουν άμεση σχέση με τους σκοπούς και τις δραστηριότητες του μουσείου. Δεδομένου ότι ένα μουσείο υποχρεούται να διασφαλίζει τη μονιμότητα των αντικειμένων των συλλογών του, η πρόσκτηση ενός αντικειμένου πρέπει να γίνεται αποκλειστικά

με βάση τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά του. Αυτό απαιτεί μια σειρά διαδικασιών, τις οποίες πρέπει να ακολουθεί το μουσείο, πριν κάνει αποδεκτό ένα αντικείμενο. Σημαντική ευθύνη είναι η διασφάλιση ότι όλα τα αντικείμενα, τα οποία γίνονται δεκτά σε ένα μουσείο, διαθέτουν την απαραίτητη τεκμηρίωση, έτσι ώστε να γνωστοποιούνται η προέλευση, η ταύτιση, η κατάσταση διατήρησής τους καθώς και όλες οι συνέπειες. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι πρόσκτησης αντικειμένων, τα μουσεία πρέπει να ορίσουν με ποιους τρόπους θα εμπλουτίζουν τις συλλογές τους και ποιες είναι οι συνακόλουθες ηθικές /δεοντολογικές και πρακτικές συνέπειες.

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος απόκτησης αντικειμένων από ένα μουσείο είναι μέσω δωρεών, κληροδοτημάτων και δανείων. Αποτελεί κοινή πρακτική, συλλέκτες να δωρίζουν ή να αφήνουν ως κληροδοτήματα τις συλλογές τους σε κάποιο μουσείο, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο την υποστήριξή τους και την εμπιστοσύνη τους προς αυτό. Σε αυτό το σημείο γεννάται ένα σημαντικό ερώτημα: Πρέπει τα μουσεία να αποδέχονται άκριτα κάθε προσφερόμενο αντικείμενο, ή πρέπει να είναι προσεκτικά στις επιλογές τους; Σύμφωνα με τους περισσότερους κώδικες δεοντολογίας (ICOM 1989 παρ. 3.5, M.A. 1996 παρ. 4.2), οι δωρεές, τα κληροδοτήματα και τα δάνεια δεν μπορούν να γίνονται αποδεκτά, παρά μόνο αν και εφόσον βρίσκονται σε συμφωνία με την πολιτική εμπλουτισμού της συλλογής του μουσείου. Οι προσφορές που υπόκεινται σε συγκεκριμένους όρους πρέπει να απορρίπτονται από τα μουσεία «εάν αυτοί αντίκεινται στα μακροπρόθεσμα συμφέροντα του Μουσείου και του κοινού του». Το μουσείο είναι υποχρεωμένο να γνωστοποιήσει εξαρχής στον δωρητή, ότι η μεταβίβαση του τίτλου κυριότητας των αντικειμένων είναι μόνιμη, καθώς και ότι αυτός ή η οικογένειά του δεν έχουν πλέον κανένα δικαίωμα σε αυτά. Ένα άλλο μέτρο σε πολλές χώρες που βοηθά τα μουσεία να αποκτούν αντικείμενα χωρίς να τα αγοράζουν είναι η «δωρεά με φορολογική απαλλαγή», σύμφωνα με το οποίο οι πολίτες δωρίζουν αντικείμενα με αντάλλαγμα την απαλλαγή τους από φόρους κληρονομιάς. Η αγορά αντικειμένων αποτελεί μια πρόσθετη μέθοδο εμπλουτισμού των συλλογών. Αυτή επιτυγχάνεται μέσω δημοπρασιών ή και ιδιωτικής συμφωνίας. Οι διαπραγματεύσεις πρέπει να διεξάγονται με σχολαστικότητα και εντιμότητα έναντι του πωλητή. Οι οδηγίες της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων αναφέρουν ότι τα μουσεία πρέπει

Σ' έναν κόσμο που είναι αδύνατο να συγκεντρώνει κανείς τα πάντα, πώς θα πρέπει τα μουσεία να αποφασίζουν τι θα συλλέγουν και τι θα εκχωρούν από τις συλλογές τους; Ήδη από τον 19ο αιώνα, εποχή διαμόρφωσης των μουσείων, «το συλλέγειν» θεωρείτο ως μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες τους. Από την εποχή εκείνη μέχρι σήμερα, μπορούν να διαπιστωθούν πολλές αλλαγές στη φιλοσοφία της συλλογής αντικειμένων. Ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες, πολλές προσπάθειες πραγματοποιήθηκαν, ώστε να καθορισθούν όρια για τη συγκέντρωση υλικού. Τα μουσεία σήμερα καλούνται να απαντήσουν σε μια πληθώρα ερωτημάτων: τι, πότε, με ποιο τρόπο και για ποιο σκοπό συλλέγουν ή παραχωρούν αντικείμενα από τις συλλογές τους.

να αποκτήσουν κάποιο αντικείμενο στη χαμηλότερη δυνατή τιμή (Μ.Α. 1996 α, 4.2b). Απαραίτητο είναι να εξετάζει κάθε μουσείο, αν το αντικείμενο συνοδεύεται από αποδεικτικό νομιμότητας.

Σε αντίθεση με τις δωρεές και τις αγορές, που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως παθητικοί τρόποι συλλεκτικής πολιτικής των μουσείων, η επιτόπια έρευνα αποτελεί έναν ενεργητικό τρόπο πρόσκτησης αντικειμένων. Ωστόσο είναι απαραίτητο να πραγματοποιείται μέσα σε συγκεκριμένα νομικά πλαίσια και σύμφωνα με το πνεύμα των σχετικών Εθνικών και Διεθνών Συμβάσεων. Αναμφισβήτητα, οι επιτόπιες έρευνες που διεξάγονται από διάφορα μουσεία παρουσιάζουν πολλά και σύνθετα δεοντολογικά προβλήματα. Δυστυχώς, οι διάφοροι κώδικες δεοντολογίας που υπάρχουν δεν είναι ιδιαίτερα λεπτομερείς σχετικά με το θέμα αυτό. Επισημαίνουν κυρίως την απαραίτητη επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές ή και άλλα ερευνητικά ιδρύματα, ώστε η προβλεπόμενη δραστηριότητα να διενεργείται νόμιμα, με επιστημονικό τρόπο (ICOM 1989, 3.3) αλλά και με τρόπο που να μη βλάπτει την πολιτιστική κληρονομιά (ΜΑ 1996, 4.2C). Επίσης απαραίτητο είναι να εξετάζεται η πιθανότητα διατήρησης των αντικειμένων in situ. Τέλος, τα δάνεια αντικειμένων για τους σκοπούς μιας συγκεκριμένης έκθεσης αποτελούν έναν άλλο τρόπο πρόσκτησης και μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ποιότητας των συλλογών του μουσείου. Σημαντική προϋπόθεση είναι να τηρούνται οι δεοντολογικές αρχές που προαναφέρθηκαν. Είναι απαραίτητο, πριν γίνουν αποδεκτοί οι δανεισμοί, να εξετάζονται η χρονική διάρκεια του δανείου, η ασφάλιση του αντικειμένου ή οι όροι που το συνοδεύουν. Το ICOM επισημαίνει ότι δανεισμοί που δεν έχουν έγκυρο, μορφωτικό, επιστημονικό ή ακαδημαϊκό σκοπό δεν πρέπει να γίνονται αποδεκτοί (ICOM 1989, 3.6).

Νόμοι - Συμβάσεις

Εκτός όμως από τα προαναφερθέντα κριτήρια, τα οποία πρέπει να διασφαλίζουν τα μουσεία, είναι αναγκαίο να αποδέχονται και να εφαρμόζουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Διεθνές και Εθνικό Δίκαιο σχετικά με την προστασία και τη μονιμότητα των συλλογών. Όπως αναφέρουν οι περισσότεροι ηθικοί κώδικες (ΜΑ 1996 Α, 4.2 α, ICOM 1989, 3.2), ένα μουσείο δεν πρέπει να αποκτά κανένα αντικείμενο με οποιοδήποτε τρόπο, χωρίς η εποπτεύουσα αρχή του να έχει διασφαλίσει ότι δύναται να αποκτήσει τίτλο κυριότητας για το αντικείμενο αυτό. Το μουσείο επίσης πρέπει να βεβαιωθεί ότι το προς πρόσκτηση αντικείμενο δεν έχει

αποκτηθεί, πουληθεί ή εξαχθεί από τη χώρα προέλευσής του ή από μια ενδιάμεση χώρα (συμπεριλαμβανομένης και της ίδιας της χώρας όπου βρίσκεται το μουσείο), κατά παράβαση των νόμων της χώρας αυτής (ICOM 1989 3.2, Μ.Α 1999, 8). Το ίδιο ισχύει και για τα βιολογικά/ γεωλογικά δείγματα καθώς και για το υλικό των ανασκαφών. Το παράνομο εμπόριο, είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο, είναι καταδικαστέο. Δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν έχει θεσπιστεί Διεθνής Νόμος, ο οποίος να υποχρεώνει τα μουσεία να εφαρμόζουν τις παραπάνω προτάσεις, που απορρέουν από τους ηθικούς κώδικες των Μουσειακών Οργανισμών. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η Σύμβαση της UNESCO του 1970 αποτελεί μια καλή προσπάθεια, ώστε να επιβληθούν κάποιοι περιορισμοί όσον αφορά στην άκριτη πρόσκτηση αγαθών, χωρίς όμως τη διασφάλιση συγκεκριμένων κανόνων. Μια πιο διευρυμένη προσπάθεια από αυτήν της UNESCO πραγματοποιήθηκε με τη Συνθήκη του 1990, πρωτοβουλία του UNIDROIT, που περιλαμβάνει και την προστασία αντικειμένων ιδιωτικών συλλογών. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι περισσότεροι κώδικες δεοντολογίας παρακινούν τα Μουσεία να ενσωματώσουν στην ευρύτερη πολιτική τους τις έννοιες σχετικών Διεθνών Συμβάσεων. Στην Ελλάδα, που ήδη από το 1981 έχει επικυρώσει τη Σύμβαση της UNESCO, ο Νέος Αρχαιολογικός Νόμος που ψηφίστηκε τον Ιούνιο του 2002, αποτελεί μια βελτιωμένη προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση. Σ' αυτόν αναφέρεται ότι πολιτιστικά αγαθά μπορούν να εισαχθούν ελεύθερα στην Ελληνική Επικράτεια υπό την επιφύλαξη των διατάξεων των Παρισίων, που αφορούν στα ληπτέα μέτρα για την παρεμπόδιση και απαγόρευση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών και των λοιπών κανόνων του Διεθνούς Δικαίου (Ν.3028/2002, αρ.33, παρ. 1). Αναφέρει ρητά επίσης ότι τα Δημόσια και Ιδιωτικά μουσεία απαγορεύεται να αποκτήν ή να αποδέχονται πολιτιστικά αγαθά, για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν αποκτηθεί ή εξαχθεί κατά παράβαση της νομοθεσίας του κράτους προέλευσής τους (Ν. 3028, αρ. 45, παρ.9). Καινοτομία αποτελεί το γεγονός ότι ο Νόμος περιλαμβάνει άρθρο για την προστασία ιδιωτικών συλλογών και ορίζει ότι «οι συλλέκτες απαγορεύεται να αποκτούν πολιτιστικά αγαθά για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι προέρχονται από κλοπή ή ...άλλη παράνομη ενέργεια...ή ότι έχουν εξαχθεί κατά παράβαση της νομοθεσίας του κράτους προέλευσής τους...» (Ν. 3028/2002, αρ. 31 παρ. 6.)

Εκτός όμως από την τήρηση των νομοθετικών και ηθικών περιορισμών, τα μουσεία, όταν αποφασίζουν για τη συλλεκτική πολιτική τους, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και άλλους πρακτικούς παράγοντες. Πρωτίστως, το μουσείο θα πρέπει να ορίσει με σαφήνεια τι είδους αντικείμενα ή είδη θα συλλέγει, αν θα συλλέγει δηλαδή μόνο αντικείμενα ή θα συμπεριλάβει και άλλου είδους υλικό, όπως αρχαία προφορικής ιστορίας, φωτογραφίες κ.ά. Επίσης γεωγραφικοί και χρονολογικοί περιορισμοί, δηλαδή από ποια περιοχή θα συλλέγει ένα μουσείο αντικείμενα και ποιας χρονολογίας, είναι απαραίτητοι, ώστε τα αντικείμενα που προσκτώνται να υπάγονται στο πλαίσιο της τρέχουσας πολιτικής του. Η αναγκαιότητα συνεργασίας και ανταλλαγής απόψεων μεταξύ μουσείων, των οποίων οι πολιτικές εμπλουτισμού συλλογών συμπίπτουν, είναι εμφανής, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ τους και να γίνονται σεβαστά τα όρια τομέων συλλογής των άλλων μουσείων. Τα μουσεία δεν πρέπει να αποκτούν αντικείμενα, εφόσον δεν δύναται να εξασφαλίσουν την ορθή καταλογογράφηση, συντήρηση, ασφάλιση, αποθήκευση ή έκθεσή τους. Θα πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τους το οικονομικό κόστος συλλογής τους προτού αποδεχθούν ένα αντικείμενο. Οι Lord, Lord και Nicks (1995, 75) σε έρευνά τους υποστηρίζουν ότι το μέγιστο κόστος (άμεσο ή έμμεσο) στη διαχείριση των συλλογών ενός μουσείου είναι το κόστος πρόσκτησης αντικειμένων όταν αυτή πραγματοποιείται με τυχαίο τρόπο. Εκτός από το κόστος αγοράς του αντικειμένου υπολογίζουν το κόστος επιμέλειας και φροντίδας του, το οποίο συμπεριλαμβάνει τον χρόνο αφιέρωσης του προσωπικού για έρευνα, καταλογογράφηση, συντήρηση και αποθήκευσή του.

Εκχώρηση Αντικειμένων

Εξίσου σημαντική, ίσως και πιο δύσκολη, είναι η απόφαση εκχώρησης αντικειμένων από τις μόνιμες συλλογές των μουσείων. Δεδομένου ότι σκοπός αυτών είναι η διαφύλαξη των συλλογών τους και για τις επόμενες γενιές, στις περισσότερες χώρες υπάρχει μια ισχυρή προκατάληψη κατά της παραχώρησης αντικειμένων των οποίων το μουσείο έχει την κυριότητα. Η εκποίηση ενός αντικειμένου συνεπάγεται την απομάκρυνσή του από τη μόνιμη συλλογή του μουσείου, είτε με την ανταλλαγή, δωρεά ή ιδιωτική πώληση αυτού σε κάποιο άλλο μουσείο ή παρόμοιο οργανισμό, είτε με την πώλησή του σε δημόσιο πλειστηριασμό. Η εκποίηση αντικειμένων προκαλεί πολλούς

ηθικούς προβληματισμούς. Από τη σύγκριση των δύο μεγαλύτερων χωρών «αγοράς τέχνης», δηλ. Μ. Βρετανίας και Η.Π.Α., μπορούν να διαπιστωθούν διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς το θέμα αυτό. Στη Μ. Βρετανία, η Ένωση Μουσείων, (Museum Association) αναγνωρίζοντας το καθήκον που εξ ορισμού έχουν τα μουσεία, να διασφαλίζουν τη μονιμότητα των συλλογών τους για το συμφέρον του κοινού, εναντιώνεται στην παραχώρηση των αντικειμένων (M. A. 1996B, 2 A). Στην Ελλάδα, το νομικό πλαίσιο, όπως διαμορφώθηκε από τον Νέο Αρχαιολογικό Νόμο, δεν επιτρέπει την κατάσχεση των αντικειμένων των συλλογών των μουσείων ούτε τη μεταβίβαση της κυριότητας των αντικειμένων των συλλογών, παρά μόνο κατ' εξαίρεση (Ν. 3028, αρθ. 45 παρ. 11) και προκειμένου για ανανεώσιμα και αντικαθιστάμενα δείγματα συλλογών φυσικής ιστορίας. Αντίθετα, οι ηθικοί κώδικες στις Η.Π.Α. τείνουν να κάνουν αποδεκτό την επιλεκτική εκχώρηση αντικειμένων με στόχο την αναβάθμιση των συλλογών των μουσείων τους, σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες των επισκεπτών (Besterman 1992, 30). Είναι προφανές ότι η πρακτική αυτή περικλείει πολλούς κινδύνους λόγω της χρήσης των συλλογών ως εμπορευμάτων. Τα Μουσεία τα οποία διενεργούν τέτοιου είδους διαπραγματεύσεις, δρουν ενάντια στο συμφέρον του κοινού που τους εμπιστεύτηκε τα αντικείμενα αυτά. Ποιος αλήθεια είναι κατάλληλος να κρίνει τι είναι αξιόλογο για τις μέλλουσες γενεές και ποιος μπορεί να διασφαλίσει ότι η κρίση του προσωπικού δεν θα αποδεχθεί λανθασμένη; Όπως προαναφέρθηκε, η αξία ενός αντικειμένου εναπόκειται, κατά ένα μεγάλο μέρος, στις πληροφορίες που το συνοδεύουν. Ένας από τους κύριους λόγους που ευθύνεται για τη λανθασμένη εκποίηση αντικειμένων είναι η απώλεια των συνοδευτικών πληροφοριών και η μη ορθή τεκμηρίωση του αντικειμένου. Άλλος ένας παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένη εκχώρηση αντικειμένου είναι οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν πολλά μουσεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πώληση του πίνακα του Domenico Ghirlandajo «Η λατρεία των Βοσκών» από την Dulwich Picture Gallery στην Εθνική Πινακοθήκη της Σκοτίας, για να εξασφαλίσει η πρώτη την αγορά συστήματος συναγερμού (Robertson 1992, 169). Βέβαια, υπάρχουν και κάποιες περιπτώσεις εκχώρησης αντικειμένων πέρα από ηθική κριτική. Σε περίπτωση που το αντικείμενο έχει υποστεί σοβαρή φυσική ή τυχαία φθορά, η εκποίησή του συνήθως δεν θεωρείται κατακρητέα. Η περίπτωση επιστροφής των πολιτιστικών αγαθών στη χώρα προέλευσής τους αποτελεί μια δεύτερη περίπτωση εκχώρησης αντικειμένων, που έχει κατά καιρούς προκαλέσει μεγάλες συζητήσεις. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της UNESCO, τα

μουσεία των χωρών - μελών δεν επιτρέπεται να εισάγουν αντικείμενα τα οποία έχουν αφαιρεθεί παράνομα από τη χώρα προέλευσής τους. Στην αντίθετη περίπτωση, το μουσείο πρέπει να δεσμευτεί ότι θα ενεργήσει για την επιστροφή του αντικειμένου στη χώρα προέλευσής του. Χαρακτηριστικό είναι ότι η ελληνική νομοθεσία ορίζει ότι η παράνομη μη επιστροφή πολιτιστικών αγαθών τιμωρείται με φυλάκιση (Ν. 3028/2002 άρθρο 65). Σημαντική επίσης είναι και η Συνθήκη της Χάγης του 1954 για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε Περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης¹. Πρόσφατο παράδειγμα είναι η περίπτωση της λεηλασίας του Μουσείου της Βαγδάτης από τους Αμερικανούς εισβολείς. Η καταστροφή και η συνακόλουθη λεηλασία των θησαυρών της Κύπρου μετά την εισβολή του 1974 αποτελεί ένα παλαιότερο παράδειγμα λαφυραγώγησης πολιτιστικών αγαθών, σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης. Η περίπτωση της λεηλασίας των ψηφιδωτών από την εκκλησία Παναγία Κανακαριά στα κατεχόμενα είχε αίσιο τέλος και αντικατοπτρίζει το πνεύμα των σχετικών διατάξεων. Το 1988, στην Ινδιανάπολη των Ηνωμένων Πολιτειών, εντοπίστηκαν τμήματα των ψηφιδωτών στην κατοχή της εμπόρου έργων τέχνης Goldberg. Το Δικαστήριο της Ινδιανάπολης, και στη συνέχεια το Εφετείο που εδρεύει στο Σικάγο, αποφάσισαν τα τέσσερα ψηφιδωτά να επιστραφούν στον νόμιμο κάτοχό τους. Παρ' όλα αυτά, πολλά «μεγάλα» μουσεία αρνούνται να συμμορφωθούν με τις διατάξεις Διεθνών Συμβάσεων και δεν επιτρέπουν την εκχώρηση των πολιτιστικών αγαθών που διεκδικούνται από τις χώρες προέλευσής τους, με τη δικαιολογία ότι αυτά διαθέτουν καλύτερα μέσα για τη βέλτιστη προστασία και ανάδειξή τους!

Μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει πόσο στενά συνδεδεμένες είναι η πρόσκτηση και η εκχώρηση αντικειμένων που αποτελούν μέρος της ζωικής λειτουργίας ενός μουσείου και της διαχείρισης των συλλογών του. Μια ορθή συλλεκτική πολιτική μπορεί να βοηθήσει το μουσείο να αποφύγει ανορθόδοξες εκχωρήσεις αντικειμένων. Στα περισσότερα κράτη έχει γίνει κατανοητός ο σημαντικός ρόλος της ορθής συλλεκτικής πολιτικής στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται ολοένα και μεγαλύτερες προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση, κυρίως σε νομικό πλαίσιο. Είναι φανερό ότι, ξεκινώντας από το νομικό πλαίσιο, τα μουσεία θα πρέπει να εναρμονίσουν, και σε πρακτικό επίπεδο, τη συλλεκτική πολιτική τους, έτσι ώστε απρόσκοπτα να ανταποκριθούν στον πολυδιάστατο ρόλο τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Besterman, T. 1992. «Disposal from Museum Collections: ethics and practicalities». *Museum Management and Curatorship* 11: 29-45.
  - Κόνσολα, Ν. 1995. *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.
  - Lord, B. - Lord, G.D. & Nicks, J. 1995. «A Framework for Management», στο Fahy, A. (Ed) *Collections Management*. London: Routledge 66-77.
  - MA 1996a. *Ethical Guidelines: Advice from the Museums Association Ethics Committee, Acquisitions*, Number 1. MA: London.
  - MA 1996b. *Ethical Guidelines: Advice from the Museums Association Ethics Committee, Disposals*, Number 2. MA: London.
  - Νόμος υπ' αριθ. 3028. Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. (ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλ. 153) 28-2-2002
  - Robertson, I. 1995. «Infamous de-accessions», στο Fahy, A. (Ed) *Collections Management*. London: Routledge, 168-71.
  - ICOM - Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων. Ελληνικό Τμήμα 1989. *Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας*. ICOM: Αθήνα.
- 1
Παρά το γεγονός ότι η Σύμβαση είναι σε ισχύ εδώ και αρκετά χρόνια, ο αριθμός των κρατών που δεν την έχουν επικυρώσει είναι ακόμα μεγάλος. Ανάμεσα στα κράτη αυτά συγκαταλέγονται και οι Η.Π.Α. (Κόνσολα 1995, 52).

Η ερμηνεία της κληρονομιάς στα μουσεία του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μια μουσειολογική προσέγγιση

Δρ. Μαρίνα Καραβασίλη
Αρχαιολόγος

Μάνος Μικελάκης
Υπ. Δρ. ΕΜΠ - Αρχαιολόγος

Εικ. 1. Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο μουσειακός λόγος των πανεπιστημιακών μουσείων αναπτύσσεται ως αφήγηση που στοιχειοθετείται από τα ευρήματα, τα συνοδευτικά κείμενα, τις εκθεσιακές ή ερμηνευτικές πρακτικές. Μέσα από την περιγραφή και ανάλυσή του διαπιστώνεται αφενός η επιστημονική τεκμηρίωση και ταξινόμηση των συλλογών για τους φοιτητές - επιστήμονες και αφετέρου η ερμηνεία τους για τον επισκέπτη με στόχο την εκπαίδευση και την αναψυχή. Η διερεύνηση των τάσεων στους τομείς της μουσειακής εκπαίδευσης αναδεικνύει δύο βασικά επιστημολογικά, γνωσιακά και επικοινωνιακά μοντέλα: ένα θετικιστικό, που λαμβάνει τη γνώση ως ένα σύνολο ταξινομημένων πληροφοριών και ένα κονστρουκτιβιστικό, στο οποίο η γνώση είναι μια υποκειμενική διαδικασία, η οποία καθορίζεται από τις παρεχόμενες πληροφορίες και την ενεργή συμμετοχή του δέκτη. Η ερμηνεία, από την άλλη, εφαρμοσμένο εργαλείο της μουσειολογίας και της διαχείρισης της κληρονομιάς, δεν περιγράφει μόνο αντικείμενα, κυρίως αναδεικνύει έννοιες και σχέσεις παρακινώντας τον επισκέπτη να αναγνωρίσει το περιεχόμενο και τη σημασία της προστασίας. Το Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου

Αθηνών συγκροτείται από θεματικές ενότητες, οι οποίες αναφέρονται στα πρώτα Τμήματα του Πανεπιστημίου Αθηνών και τα αντίστοιχα γνωστικά πεδία από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα. Οι θεματικές αυτές ενότητες διαμορφώνουν ένα νοητό «κείμενο», το οποίο υποστηρίζεται από την περιγραφική ικανότητα των συλλογών (προσωπογραφίες, βιβλία, μετάλλια, σφραγίδες, εξοπλισμός εργαστηρίων, επιστημονικές συλλογές κ.ά.). Μέσα από την οργάνωση αυτή, ο επισκέπτης, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να προχωρήσει σε πρωτογενείς αναγνώσεις ή μεγαλύτερες εμβυθύνσεις. Η ζεστή ξενάγηση από το προσωπικό του μουσείου αρθρώνει σε συνεκτικές αφηγήσεις το άρρητο αυτό «κείμενο» του μουσείου. Η ανάδειξη του περιβάλλοντος χώρου έχει καταστήσει «τον εξωτερικό χώρο έκθεμα και το φυσικό φως οδηγό για τη φιλοξενία στο αθηναϊκό αυτό σπίτι», όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά η επιμελήτριά του κα. Ελ. Γιατρά. Από τα μουσεία της Φιλοσοφικής Σχολής, το Αρχαιολογικό Μουσείο δομείται αντίστοιχα μέσα από τους επιμέρους κλάδους και τις ταξινομητικές πρακτικές της αρχαιολογικής επιστήμης: κατά

θεματικές ενότητες (προϊστορική, κλασική, βυζαντινή, περιβαλλοντική αρχαιολογία) και σε σχέση με τη χρονολογική, γεωγραφική ή τυπολογική διάκριση των επιμέρους συλλογών (λιθοτεχνίας, κεραμικής, εικονογραφίας, κ.ά.). Το πλούσιο εποπτικό υλικό, τα συνοδευτικά κείμενα και οι εικονογραφικές απεικονίσεις αναδεικνύουν τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα της έκθεσης, καθώς προσφέρεται ένα θετικιστικά τεκμηριωμένο πλαίσιο αναφοράς για κάθε ενότητα. Το Μουσείο Εκμαγείων (εικ.3), από την άλλη, εντάσσεται στην παράδοση των γλυπτοθηκών, συνιστώντας ένα τρισδιάστατο εγχειρίδιο αρχαιολογίας. Η χωροθέτηση των αγαλμάτων γύρω από τον κεντρικό χώρο αναπτύσσει αφηρημένα τον τύπο ενός περίπτερου ναού, ενώ ο φυσικός φωτισμός αναδεικνύει το κάλλος της αρχαίας τέχνης. Η πρόσληψη των μνημάτων δεν περιορίζεται στην αισθητική συγκίνηση, αλλά εκτείνεται σε θέματα που αφορούν στις τεχνικές και την ιστορία της τέχνης. Από τα μουσεία των Φυσικών Επιστημών, το Μουσείο Ορυκτολογίας & Πετρολογίας είναι οργανωμένο σε δύο εκθεσιακές ενότητες: η πρώτη αφορά στην επιστημονική ταξινόμηση των συλλογών και

η δεύτερη στη συγκρότηση εκθεσιακών ενότητων για οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σε ομάδες μαθητικού κοινού. Η διάκριση αυτή εκτείνεται αντίστοιχα στις ερμηνευτικές και επικοινωνιακές στρατηγικές.

Οι προθήκες, τα ευρήματα και το εποπτικό υλικό της έκθεσης για τους μαθητές είναι οργανωμένα με φαντασία και ευαισθησία, ώστε να είναι αισθητικά ελκυστικά αλλά και πρόσφορα σε γνώσεις για θέματα που εμπίπτουν στα σχολικά μαθήματα. Η ολοκληρωμένη αυτή διαχειριστική πρόταση για τον επισκέπτη συμπληρώνεται με αιθούσα διαλέξεων και προβολών, εργαστήριο, αρχείο και εικονική ξενάγηση στις συλλογές μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Στο Μουσείο Βοτανικής, η έκθεση «Αττικό τοπίο & Περιβάλλον» αποτελεί μια άρτια οργανωμένη έκθεση, πλούσια σε τεκμηριωτικό υλικό, μουσειολογικές πρακτικές (διοράματα, μακέτες, ειδικές κατασκευές όπως ο Πύργος των Ανέμων, κ.ά.) και επιστημονικές προσεγγίσεις. Ο βασικός άλωστε ερμηνευτικός άξονας είναι, πέρα από τη μεταφορά γνώσεων, η ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

Η έκθεση, παράλληλα με την παρουσίαση ενός πανοράματος των φυσικών επιστημών, αναπτύσσει έναν γόνιμο διάλογο σχετικά με την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον, όπως αναγνωρίζεται από την ιστορία και εξέλιξη του Αττικού τοπίου.

Οι ενότητες που αφορούν στους αρχαίους ελληνικούς μύθους της κοσμογονίας, την πολεοδομική εξέλιξη και τις μελλοντικές προοπτικές του λεκανοπεδίου εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, αναδεικνύουν πέρα από τη φυσική, την ιστορική και πνευματική ενότητα του πολιτισμικού τοπίου.

Το Ζωολογικό Μουσείο (εικ. 1&2) εντάσσεται ως προς τη μουσειολογική του συγκρότηση στην παράδοση των cabinet of curiosities. Η ερμηνεία των συλλογών εμμένει στη συστηματική κατάταξή τους σε είδη, ομάδες και θεματικές. Τα διοράματα, οι φυσικές αναπαραστάσεις περιβαλλόντων όπως η αφρικανική ζούγκλα, η σαβάννα, κ.ά. αποτελούν μια εναλλακτική στρατηγική έκθεσης, καθώς προσφέρουν μια πιο σφαιρική αντίληψη του ζωικού βασιλείου. Τέλος, το Μουσείο Γεωλογίας - Παλαιοντολογίας αναπτύσσεται τόσο ως προς το ταξινομιστικό, χρονολογικό και τυπολογικό πλαίσιο της επιστήμης όσο και ως προς μια ευρύτερη πολιτισμική προσέγγιση. Παράλληλα με τη γεωλογική ιστορία, εξετάζεται η εξέλιξη του ανθρώπου μέσα από σημαντικά σκελετικά ευρήματα. Έμφαση δίνεται στην Πικερμική πανίδα αλλά και στις συλλογές ζωικών και φυτικών απολιθωμάτων. Οι εντυπωσιακές αναπαραστάσεις ζώων και η ξενάγηση από το εξειδικευμένο προσωπικό έχουν καταστήσει το μουσείο πόλο έλξης επισκεψέων από σχολεία. Στην Ιατρική Σχολή, οι δράσεις που μέχρι σήμερα έχουν αναληφθεί από το

Εγκληματολογικό Μουσείο και το Μουσείο Υγιεινής αφορούν στη συντήρηση, τεκμηρίωση και επανέκθεση των συλλογών στο πλαίσιο των μαθημάτων, χωρίς καμία ιδιαίτερη ερμηνευτική προσέγγιση. Το εκσυγχρονισμένο Μουσείο Ανθρωπολογίας, από την άλλη, αναδιάρταξε και παρουσίασε τις συλλογές του με στόχο την προσέλευση όχι μόνο του ειδικού κοινού, φοιτητών, επιστημόνων, αλλά και ευρύτερων ομάδων, όπως μαθητές σχολείων. Η αρχιτεκτονική διαμόρφωση των αιθουσών και των προθηκών του, η μελέτη ορθού φωτισμού, η ποικιλία των εκθεσιακών πρακτικών (φωτογραφίες, αναπαραστάσεις, αντίγραφα κρανίων, κ.ά.) και η διεπιστημονική ανάγνωση του αντικειμένου του (με αναφορές στην αρχαιολογία, τη διαδικασία της ανασκαφής, τη σχέση φυσικού και πολιτισμικού τοπίου, κ.ά.) συνάδουν με τις σύγχρονες μουσειολογικές απαιτήσεις.

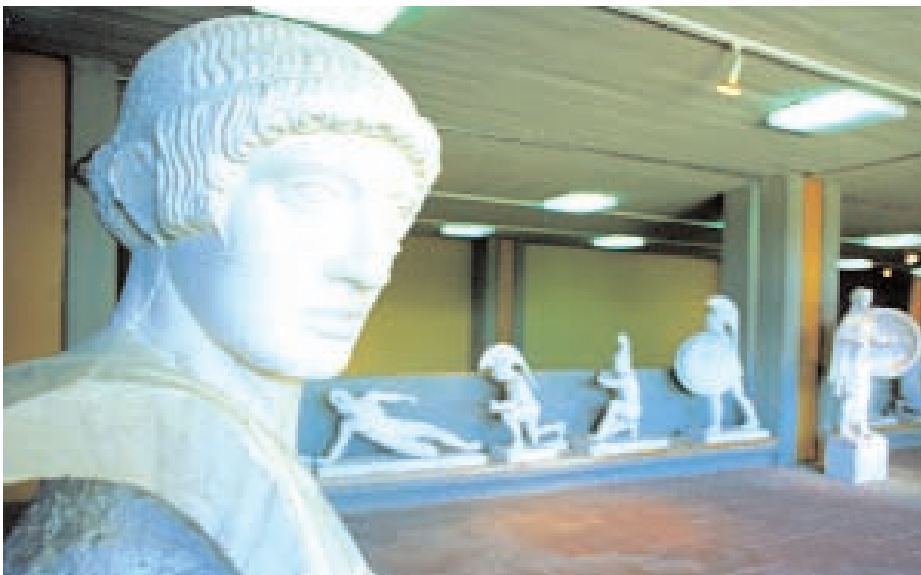
Τέλος, το Εικονικό Μουσείο, διαφοροποιούμενο από τις αντίστοιχες οικοσελίδες των Πανεπιστημιακών μουσείων, αναδεικνύει τη δυνατότητα εφαρμογής των νέων τεχνολογιών και των πολυμέσων στη μουσειακή εκπαίδευση. Στόχος του είναι η διαμόρφωση ενός ενιαίου εικονικού περιβάλλοντος για όλα τα μουσεία, ενός πολυγλωσσικού, πολυμεσικού δικτυακού τύπου, ο οποίος θα συμβάλλει στην ενημέρωση των χρηστών και την

Εικ. 2. Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών.

επιστημονική διαχείριση της βάσης δεδομένων από τους επιμελητές τους. Η εικονική πραγματικότητα επιτρέπει την υλοποίηση της πλοήγησης σε τρισδιάστατα εκθέματα, σε ήχους, βίντεο, εικόνες και διαγράμματα, καθιστώντας την επίσκεψη μια αλληλοδραστική εκπαιδευτική εμπειρία. Αξιοσημείωτη ως μουσειακή και διαχειριστική πρόταση είναι η συγκρότηση του Υπαίθριου Αρχαιολογικού Μουσείου στον προαύλιο χώρο της Φιλοσοφικής Σχολής. Στο πλαίσιο των ραγδαίων χωροταξικών μεταβολών που προκύπτουν από τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, όπως το Αττικό Μετρό, η προστασία και διαχείριση της κληρονομιάς αποτελεί ένα αναγνωρισμένο αίτημα της διεθνούς κοινότητας. Σύμφωνα με τις αρχές της «ολοκληρωμένης προστασίας» που ορίζει η Σύμβαση της Γρανάδας, προωθήθηκε η καινοτόμος λύση της μεταφοράς και επανασύνθεσης του αρχαιολογικού χώρου που αποκαλύφθηκε στο Σύνταγμα σε χώρο της Φιλοσοφικής Σχολής. Μέσα από την επέμβαση αυτή, τα υλικά κατάλοιπα όχι μόνο δεν καταστρέφονται αλλά εγγράφονται σε μια σύγχρονη προοπτική. Μολονότι ο διαμορφούμενος αρχαιολογικός χώρος δεν τελεί σε πλήρη αρμονία με το ιστορικό και πολιτισμικό υπόβαθρο της περιοχής, ωστόσο εγείρει έναν γόνιμο διάλογο πάνω στο θέμα της προστασίας αρχαιολογικών χώρων με στέγαστρο (μορφολογία, υλικά κατασκευής, διαχείριση του επισκέπτη, κ.ά). Η νέα πολιτισμική και σημειολογική κατασκευή δεν

αναιρεί την προϋπάρχουσα. Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο βασικούς τύπους πανεπιστημιακών μουσείων ως προς τη μουσειολογική τους συγκρότηση. Στον πρώτο ανήκουν όσα παρουσιάζουν τις συλλογές τους μ' ένα αυστηρό ταξινομητικό σύστημα και παλαιωμένες εκθεσιακές μεθόδους (προθήκες με στοιχειώδες ενημερωτικό υλικό). Ο μουσειακός λόγος είναι αρχαιακός και επιστημονικός, παρέχοντας ένα σύνολο ειδικών γνώσεων στον επισκέπτη. Στον δεύτερο τύπο ανήκουν αυτά που επιχειρούν να συνθέσουν μια αφήγηση πυκνή σε νοήματα και σημασίες, ενεργοποιώντας τον επισκέπτη να διαμορφώσει την προσωπική του αντίληψη μέσα από μια ελεύθερη διαδικασία συμμετοχής και γνωσιακής σχέσης. Το παρεχόμενο μήνυμα δεν είναι μόνο η γνώση, αλλά κυρίως η ανάδειξη των αξιών της κληρονομιάς που εκτίθεται και κατά συνέπεια η σημασία της διαφύλαξης και προστασίας της. Η μετάθεση του ενδιαφέροντος από την επιστημονική κατάταξη των συλλογών στην αφηγηματική ερμηνεία τους για ένα ευρύτερο κοινό, αναδεικνύει τον δυναμικό ρόλο και τις προοπτικές των Πανεπιστημιακών Μουσείων στη σύγχρονη εποχή. Η ανάληψη από την άλλη καινοτόμων πρωτοβουλιών (Εικονικό Μουσείο, Υπαίθριο Μουσείο) προβάλλει τον σημαίνοντα ρόλο του Πανεπιστημίου Αθηνών για την προβολή της μουσειακής εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Ο Νέος Οργανισμός του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Νόμος 5343, 23/3/1932, Έκδοση της Εφημερίδας των Νόμων.
- *Το εν Αθήναις Πανεπιστήμιον μετά των παραρτημάτων αυτού 1923-24*, Εθνικόν & Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών. Εν Αθήναις 1924.
- *Εθνικόν Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Εκατονταετηρίς 1837-1937*, τχ. Ε'.
- Κοτζιάς, Ν. 1858. *Περί Πανεπιστημιακής σπουδής Δοκίμιον*. Αθήναι.
- Πανταζίδης, Ι. 1889. *Χρονικό της πρώτης πεντηκονταετίας του Ελληνικού Πανεπιστημίου*. Εν Αθήναις.
- Καραλή - Πανακοπούλου, Λ. 1988. «Ιστορία της ίδρυσης και στέγασης του Ανθρωπολογικού Μουσείου», *Αρχαιολογία*, τχ. 28, Σεπτέμβριος, 73-74.
- *Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών, Μουσείο Ορυκτολογίας και Πετρολογίας 1835-2000*. Αθήνα 2000.
- Πίπιος, Θ. 1994. «Το Ανθρωπολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιστορικό και ανασυγκρότησή του», *ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ*, τχ. 2., Ιούνιος, Δελτίο Ανθρωπολογικής Εταιρείας των Φίλων του Ανθρωπολογικού Μουσείου, 5-17.
- Κόκκου, Δ. 1977. *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα & τα πρώτα Μουσεία*. Αθήνα.
- *Νομισματικό Μουσείο, Σύλλογος Φίλων Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Ο πρώτος αιώνας του Νομισματικού Μουσείου, 1829-1922*. ΥΠΠΟ, Αθήνα 1988.
- Hooper-Greenhill, Eileen. 1999. «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαιδευτική επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», *Αρχαιολογία*, τχ. 72, Σεπτέμβριος, 47-49.
- Hooper - Greenhill, Eileen. 1992. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London: Routledge.
- Lowenthal, D. 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walsh, K. 1991. *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the Post-modern World*. London: Routledge.
- Hewison, R. 1987. *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline*. London: Methuen.
- Hewison, R. 1984. *Manual of Curatorship*. London: Butterworth Heinemann.
- Pearce, S. M. 1992. *Museums, Objects and Collections, a cultural study*. London: Leicester University Press.

Εικ. 3. Μουσείο Εκμαγείων Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η επιστήμη των υλικών και η σημασία της στη φροντίδα των μουσειακών συλλογών

«Δεν μπορούν να υπάρξουν μουσεία χωρίς συλλογές, αφού τα μουσεία είναι ιδρύματα βασισμένα στα αντικείμενα»¹

Eilean Hooper-Greenhill

Η σύγχρονη μουσειολογία βάζει σε πρώτη προτεραιότητα τον επισκέπτη, ο οποίος αναμφισβήτητα είναι και ο λόγος ύπαρξης των μουσείων. Ο πυρήνας, όμως, ενός μουσείου αποτελείται από τα αντικείμενα και σε αυτά βασίζονται οι περισσότερες λειτουργίες του. Έχουμε υποχρέωση λοιπόν να τα προστατεύσουμε από τη φθορά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, γι' αυτό και η επιστήμη των υλικών αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο της μουσειολογίας για τη σωστή φροντίδα τους.

Η φροντίδα των μουσειακών συλλογών περιλαμβάνει την προληπτική και τη σωστική συντήρησή τους. Η προληπτική συντήρηση αφορά στον έλεγχο του μουσειακού περιβάλλοντος, στη σωστή μεταχείριση των συλλογών, στη χρήση κατάλληλων αποθηκευτικών και εκθεσιακών χώρων και υλικών. Επιπλέον, η σωστική συντήρηση περιλαμβάνει επεμβάσεις βασισμένες στην αντιστρεψιμότητα και συμβατότητα των υλικών που χρησιμοποιούνται για τη σταθεροποίηση μιας παρακμάζουσας κατάστασης των αντικειμένων.

Η Επιστήμη των Υλικών

Με βάση τα παραπάνω, η επιστήμη των υλικών σε σχέση με τη μουσειολογία μελετά και ταξινομεί τα μουσειακά αντικείμενα ανά ύλη. Κάθε υλικό έχει διαφορετικές ιδιότητες (φυσικές και χημικές) και αντιδρά διαφορετικά στις εκάστοτε περιβαλλοντικές συνθήκες². Επιπλέον, η επιστήμη των υλικών καθορίζει τα υλικά που χρησιμοποιεί ο συντηρητής για τη συντήρηση των μουσειακών αντικειμένων καθώς και τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την έκθεση και αποθήκευσή τους. Η επιστήμη των υλικών είναι διεπιστημονική. Χρησιμοποιεί τις θεωρίες της χημείας, της φυσικής, της μηχανικής και της βιολογίας για να αποδείξει τη σχέση μεταξύ των περιβαλλοντικών παραμέτρων και των μηχανικών, χημικών και βιολογικών

φθορών που συναντούμε στα μουσειακά αντικείμενα. Για παράδειγμα, η επιστήμη της χημείας εξηγεί τη μοριακή δομή των υλικών, τους δεσμούς με τους οποίους συγκρατούνται τα μόρια της ύλης και τις χημικές τους ιδιότητες³.

Η μελέτη της φυσικής του φωτός (ορατή ακτινοβολία) και της αόρατης ακτινοβολίας (υπέρυθρη και υπεριώδης) μας βοηθά να προστατεύσουμε τις συλλογές από τις καταστροφικές επιδράσεις τους. Η βιολογία, με τη σειρά της, μας βοηθά να αναγνωρίσουμε τη βιοδιάβρωση από μικροοργανισμούς.

Η επιστήμη των υλικών, λοιπόν, μελετά τις ουσίες που απαρτίζουν την ύλη και την επίδραση του περιβάλλοντος σε αυτές⁴. Η ύλη αποτελείται από μόρια.

Αν γνωρίζουμε πώς ταξινομούνται τα μόρια (δομή) και πώς συγκρατούνται μεταξύ τους (δεσμοί), τότε μπορούμε να εξηγήσουμε τις ιδιότητές τους.⁵

Τα είδη της ύλης

Ο διαχωρισμός των υλικών ανάλογα με τις ιδιότητές τους μας επιτρέπει να κατατάσσουμε τα αντικείμενα σε ομάδες. Ένας από τους πιο βασικούς διαχωρισμούς μουσειακών αντικειμένων γίνεται βάσει της προέλευσης της ύλης τους, τα οργανικά ή τα ανόργανα υλικά, ανάλογα⁶.

Τα οργανικά υλικά είναι φυτικής και ζωικής προέλευσης και αποτελούνται κυρίως από τα φυσικά πολυμερή της κυτταρίνης και της πρωτεΐνης αντίστοιχα⁷. Μέσα σε ένα μουσείο, συναντάμε τα οργανικά υλικά φυτικής προέλευσης με τη μορφή του ξύλου, του χαρτιού και του υφάσματος (λινό, βαμβάκι). Ενώ τα οργανικά υλικά ζωικής προέλευσης με τη μορφή του δέρματος, του μεταξιού, του μαλλιού, του φτερού, του κόκκαλου και του κέρατου. Άλλα πρωτεϊνικά υλικά είναι τα αβγά, οι ζωικές κόλλες, το γάλα, ή καζεΐνη, που συναντούμε ως συνδεδεμένα ή συγκολλητικά υλικά στη ζωγραφική⁸. Εκτός από τα φυσικά πολυμερή, υπάρχουν τα ημισυνθετικά, τροποποιημένα φυσικά πολυμερή (παράγωγα κυτταρίνης) και συνθετικά πολυμερή, περισσότερα από τα οποία έχουν ανακαλυφθεί τα τελευταία πενήντα χρόνια⁹. Τα τελευταία αποτελούν πρώτη ύλη σχετικά σύγχρονων αντικειμένων, που σταδιακά αρχίζουν να αποτελούν μεγάλο μέρος μουσειακών συλλογών. Πολύ σημαντική είναι η χρήση συνθετικών πολυμερών ως υλικών για έκθεση και αποθήκευση αντικειμένων, για συσκευασία, αλλά κυρίως για συντήρηση¹⁰. Για παράδειγμα, συνθετικές ρητίνες χρησιμοποιούνται ως στερεωτικά,

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1 Eilean Hooper-Greenhill (επιμ. έκδ.), "Museums and communication: an introductory essay", στο *Museum, Media, Message*. London: Routledge, 1995, σ. 10.
- 2 Graham Hill, "Materials and their Properties", στο *Chemistry Counts*. London: Hodder & Stoughton, 1995, σ. 4-5.
- 3 Anne Moncrieff et al., "An introduction to materials" στο *Science for Conservators*, Volume 1, (επιμ. έκδ. Helen Wilks). London: The Conservation Unit of Museums & Galleries Commission and Routledge, 1992, σ. 8-9.
- 4 C.V. Horie and D. Kenyon, *Chemistry for Conservators*. London: International Academic Projects, 1996, σ. 6.
- 5 Graham Hill, "The Structure of Substances", στο *Chemistry Counts*. London: Hodder & Stoughton, 1995, σ. 160.
- 6 Moncrieff et al. "What science is", *Science for Conservators*, Volume 1, σ. 16.
- 7 Charles Newey et al., "The chemistry of polymers", στο *Science for Conservators*, Volume 3, (επιμ. έκδ. Helen Wilks). London: The conservation unit of Museums & Galleries Commission and Routledge, 1992, σ. 33-34.
- 8 John S. Mills and Raymond White, "Proteins", στο *The Organic Chemistry of Museum Objects*, (επιμ. έκδ. Norbert S. Baer). Oxford: Butterworth-Heinemann, 1994, σ. 84.
- 9 Mills and White, "Synthetic materials", *The Organic Chemistry of Museum Objects*, σ. 129.
- 10 Mills and White, "Synthetic materials", *The Organic Chemistry of Museum Objects*, σ. 129.
- 11 C.V. Horie, "Introduction", στο *Materials for Conservation*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2000, σ. 3-10.
- 12 Hill, *Chemistry Counts*, σ. 176-80.

συγκολλητικά, βερνίκια και υλικά καλουπιώματος για αντίγραφα έργων τέχνης¹¹. Στα ανόργανα υλικά ανήκουν τα μέταλλα, τα πετρώματα, τα ορυκτά και τα απολιθώματα. Τα συναντούμε ως μουσειακά αντικείμενα από μέταλλο, κεραμικό (ππλός), γυαλί (άμμος), μάρμαρο και φυτικά ή ζωικά απολιθώματα¹².

Οι περιβαλλοντικές παράμετροι και οι μηχανισμοί φθοράς της ύλης

Καθένα από αυτά τα διαφορετικά υλικά αντιδρά διαφορετικά στις περιβαλλοντικές συνθήκες, απαιτώντας ταυτόχρονα και ειδικές συνθήκες περιβάλλοντος για τη σωστή διατήρησή του. Για παράδειγμα, τα οργανικά υλικά που είναι υγροσκοπικά έχουν την τάση να απορροφούν και να αποβάλλουν υγρασία έως ότου έρθουν σε ισορροπία με την υγρασία του περιβάλλοντός τους¹³. Αντίστοιχα, στα ανόργανα υλικά, η υψηλή σχετική υγρασία και θερμοκρασία μπορούν να πυροδοτήσουν χημικές αντιδράσεις που προκαλούν, για παράδειγμα, τη διάβρωση των μετάλλων και το δάκρυσμα του γυαλιού¹⁴. Η υγρασία, η θερμοκρασία, το φως, η ατμόσφαιρα (ατμοσφαιρικοί ρύποι), τα έντομα και οι μικροοργανισμοί επιδρούν στα υλικά και προκαλούν μηχανική, χημική, βιολογική φθορά ή και συνδυασμό αυτών. Γίνονται δηλαδή μηχανισμοί φθοράς όταν δεν ελέγχονται. Στους μηχανισμούς φθοράς θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και την επίδραση που έχουν κάποια υλικά μεταξύ τους¹⁵. Έχει διαπιστωθεί ότι το ξύλο, σύνθετα ξύλα (κόντρα πλακέ, MDF), κόλλες και μερικά βερνίκια αναδίδουν πτητικά συστατικά, όπως οξέα από το ξύλο και φορμαλδεΰδη από κόλλες¹⁶. Μετά από παρατήρηση, έχει επίσης αποδειχθεί ότι αυτά τα πτητικά συστατικά προσβάλλουν το χαρτί και προκαλούν σοβαρή διάβρωση στα μέταλλα.

Η σημασία της επιστήμης των υλικών στη φροντίδα των μουσειακών συλλογών

Η γνώση όλων των παραπάνω μίας επιτρέπει να αναγνωρίζουμε σημάδια φθοράς και να αναλαμβάνομαστε τα αίτια δημιουργίας τους. Έτσι, λοιπόν, ξέρουμε ότι το «foxing» του χαρπιά (καφέ κηλίδες) είναι βιολογική φθορά από μικροοργανισμούς σε περιβάλλον με αυξημένη σχετική υγρασία¹⁷, ενώ οι μικρές οπές στο ξύλο δηλώνουν προσβολή από έντομα, ότι ο αποχρωματισμός (ξεθώριασμα) του υφάσματος που έχει έρθει σε επαφή με μη αρχαιακά υλικά, όπως κοινά χαρτόνια, είναι σημάδι όξινου περιβάλλοντος και κακών συνθηκών στήριξης του έργου σε έκθεση ή αποθηκευτικό χώρο¹⁸ και ότι το μαύρισμα του αργύρου αποτελεί ένδειξη ύπαρξης υδρόθειου (H₂S) σε περιβάλλον με αυξημένη σχετική υγρασία¹⁹. Κατά συνέπεια, η ταυτόχρονη γνώση των υλικών και των μηχανισμών φθοράς τους μας βοηθά να λάβουμε τα σωστά προληπτικά μέτρα για τη φροντίδα των μουσειακών συλλογών. Ο έλεγχος του μουσειακού περιβάλλοντος, η σωστή μεταχείριση των αντικειμένων, τα αρχαιακά και συμβατά υλικά για την έκθεση και αποθήκευσή τους, όπως και τα υλικά που χρησιμοποιούμε για τη συντήρησή τους είναι ενέργειες προς αυτήν την κατεύθυνση: τη φροντίδα των μουσειακών συλλογών²⁰. Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να προσθέσω ότι η επιστήμη των υλικών υπογραμμίζει την ανάγκη για έρευνα, η οποία είναι απαραίτητη σε πολλούς τομείς, όπως στη συνεχή βελτίωση των υλικών που χρησιμοποιούμε στην προληπτική και σωστική συντήρηση για παράδειγμα. Από τη μια μεριά, ο συντηρητής θα πρέπει να γνωρίζει πριν την επέμβαση τα υλικά που χρησιμοποιεί, τις ιδιότητές τους αλλά και τις επιδράσεις τους στο αντικείμενο. Από την άλλη, ο επιμελητής και κάθε υπεύθυνος των συλλογών θα πρέπει να χρησιμοποιεί σωστά υλικά για την αποθήκευση και έκθεση των αντικειμένων καθώς και να ακολουθεί ασφαλείς οδηγίες μεταχείρισης αυτών. Έτσι μόνο θα μπορέσουμε να δημιουργήσουμε ένα ελεγχόμενο μουσειακό περιβάλλον και τελικά να διατηρήσουμε την πολιτιστική μας κληρονομιά τόσο για εμάς τους ίδιους όσο και για τις μελλοντικές γενιές.

12 Hill, *Chemistry Counts*, σ. 176-80.

13 Ann Brooke Craddock, «Control of Temperature and Humidity in Small Collections», στο *Conservation Concerns* (επιμ. έκδ. K. Bachmann), Washington: Smithsonian Institution Press, 1992, σ. 16.

14 Garry Thomson, «Humidity», στο *The Museum Environment*, Oxford: Butterworth-Heinemann, 1995, σ. 84.

15 Valerie Reich Hunt, «Composite Objects: Materials and Storage Conditions», στο *Conservation Concerns* (επιμ. έκδ. K. Bachmann), Washington: Smithsonian Institution Press, 1992, σ. 133.

16 Ann Brooke Craddock, «Construction materials for storage and exhibition», στο *Care of Collections* (επιμ. έκδ. Simon Knell), London: Routledge, 1994, σ. 129-34.

17 Marjorie Shelley, «Warning Signs: When Works on Paper Require Conservation», στο *Conservation Concerns* (επιμ. έκδ. K. Bachmann), Washington: Smithsonian Institution Press, 1992, σ. 36.

18 Commoner, *Conservation Concerns*, σ. 86.

19 Grossbard, *Conservation Concerns*, σ. 102.

20 Reich Hunt, *Conservation Concerns*, σ. 132-33.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bachmann, Konstanze. 1992. *Conservation Concerns*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Hill, Graham. 1995. *Chemistry Counts*. London: Hodder & Stoughton.
- Hooper-Greenhill, Eileen. 1995. *Museum, Media, Message*. London: Routledge.
- Horie, V. C. 2000. *Materials for Conservation*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Knell, Simon. 1994. *Care of Collections*. London: Routledge.
- Mills, S. and White, Raymond. 1994. *The Organic Chemistry for Museum Objects*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Moncrieff, Anne et al. 1992. *Science for Conservators Volume 1*. London: The Conservation Unit of Museums & Galleries Commission and Routledge.
- Newey, Charles et al. 1992. *Science for Conservators Volume 3*. London: The Conservation Unit of Museums & Galleries Commission and Routledge.
- Thomson, Garry. 1995. *The Museum Environment*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση για την οικονομική ή όχι διάσταση των μουσειακών οργανισμών παίζει βασικό ρόλο στην προσπάθεια προσδιορισμού της φύσης και της αποστολής τους. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα ουσιώδες ερώτημα: ποια είναι η σχέση μουσείου και οικονομίας; Ποια είναι η κατάσταση στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση; Δυστυχώς, η Ευρώπη έχει να αντιπαλέψει το ισχυρότατο αμερικανικό πολιτιστικό προϊόν με τη βοήθεια μόλις του 0,1% του κοινοτικού προϋπολογισμού¹. Από αυτό το 0,1 %, πόσο θα διατεθεί για τα μουσεία; Και από την άλλη, πρέπει ένα μουσείο να περιμένει αποκλειστικά την κρατική επιχορήγηση ή να κινεί μόνο του διαδικασίες, και μέσω του ιδιωτικού τομέα να εξασφαλίζει επιπλέον πόρους;

Ας δούμε τι συμβαίνει στην Ιαπωνία, μια χώρα για την οποία δεν έχουμε συχνά πολλές πληροφορίες. Και πιο συγκεκριμένα, ποιες λύσεις βρέθηκαν για τη χρηματοδότηση των μουσείων τέχνης εκεί. Πώς ξεπεράστηκε ο σκόπελος της ανεπαρκούς κρατικής χρηματοδότησης και ποια εταιρική σχέση δημόσιου /ιδιωτικού τομέα λειτούργησε υπέρ του μουσείου και των περιοδικών εκθέσεων. Ποια είναι εν τέλει η οικονομική ζωή των ιαπωνικών μουσείων. Περί τα 300 μουσεία τέχνης υπάρχουν στην Ιαπωνία σήμερα. Όλα αυτά τα μουσεία μπορούμε να τα εντάξουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες:

τα κρατικά μουσεία (αφιερωμένα στη δυτική τέχνη), τα τοπικά μουσεία (που εξαρτώνται από δήμους ή νομαρχίες) και, τέλος, τα ιδιωτικά μουσεία. Πολλά από τα τελευταία έχουν δημιουργηθεί από ιδιωτικές επιχειρήσεις και ένα φαινόμενο αρκετά χαρακτηριστικό για την Ιαπωνία είναι το ότι τέτοια μουσεία επιχειρήσεων είναι εγκατεστημένα στα μεγάλα κτήρια των ιδίων των επιχειρήσεων, όπου ένας ή δύο όροφοι του κτηρίου έχουν διαμορφωθεί κατάλληλα ώστε να παρουσιάζονται εκεί οι συλλογές τους. Τα μεγάλα καταστήματα, επί παραδείγματι, διαθέτουν δικό τους χώρο εκθέσεων που ονομάζουν «μουσείο». Μπορεί κανείς να δει διάφορες εκδοχές αυτού του φαινομένου:

άλλα καταστήματα διαθέτουν σχεδόν ολόκληρο κτήριο, ένα πραγματικό μουσείο με όλο τον εξοπλισμό που απαιτείται, ενώ αλλού υπάρχει μόνο ένας μικρός χώρος ειδικά διαμορφωμένος, δίπλα στα τμήματα του καταστήματος. Αυτά τα μεγάλα καταστήματα δραστηριοποιούνται έντονα στη διοργάνωση μεγάλων εκθέσεων και συχνά ζητούν τη συνδρομή ειδικών, καθηγητών, κριτικών

τέχνης ή επιμελητών. Σε αυτή την περίπτωση δεν είναι τα μουσεία που ψάχνουν συνεργασίες και υποστήριξη, αλλά τα καταστήματα που θέλουν να διοργανώσουν εκθέσεις και που επιζητούν επαφή με μουσεία ή ειδικούς, με τελικό σκοπό βέβαια την προσέλκυση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κοινού στους χώρους τους. Όσον αφορά στη χρηματοδότηση των ιαπωνικών μουσείων, τα κρατικά μουσεία δέχονται, όπως είναι φυσικό, επιχορηγήσεις από το κράτος. Αυτό ισχύει και για τα μουσεία της επαρχίας (τοπικά). Οι κατά τόπους αρχές αναλαμβάνουν τα έξοδα για τη λειτουργία τους (δαπάνες για το προσωπικό, τη συντήρηση των έργων, την έκθεση των μόνιμων συλλογών). Τα επιπλέον έξοδα, τα σχετικά με περιοδικές εκθέσεις, επί παραδείγματι, ή με εκδηλώσεις πάσης φύσεως, καλούνται να καλύψουν επιχειρήσεις-συνεργάτες, μόνιμοι ή περιστασιακοί. Τα ιδιωτικά μουσεία, τέλος, χρηματοδοτούνται από τους ιδιοκτήτες τους. Η πιο ενδιαφέρουσα όμως λεπτομέρεια, η οποία υπήρξε και απτία να γίνει και αυτή η μικρή αναφορά στα μουσεία της Ιαπωνίας, είναι το γεγονός ότι βασικός χρηματοδότης μουσείων στην Ιαπωνία υπήρξε ο Τύπος ή, γενικότερα, τα ΜΜΕ, εφημερίδες δηλαδή ή τηλεοπτικά κανάλια. Από τις δεκαετίες ακόμα του '50 και του '60, τρεις ή τέσσερις μεγάλες εφημερίδες είχαν τα οικονομικά μέσα να διοργανώνουν εντυπωσιακές εκθέσεις, ενώ ελάχιστα μουσεία μπορούσαν να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους².

Έτσι, εκθέσεις Matisse, Picasso, Braque ή Rouault διοργανώθηκαν στην Ιαπωνία, και οι μεγάλες εφημερίδες δεν ήταν μόνο χρηματοδότες αλλά και οι διοργανωτές των εκθέσεων. Η κατάσταση άλλαξε λίγο στη δεκαετία 1970-1980, όπου τηλεοπτικά κανάλια όπως το NHK (Radio-Television of Japan) ή το NTC (Nippon Television Company) προσπάθησαν να οργανώσουν τα ίδια εκθέσεις, σε συνεργασία όμως με μουσεία αυτή τη φορά.

Οι αρμόδιοι επιμελητές των μουσείων καπύθουναν και συμμετείχαν δυναμικά στην οργάνωση αυτών των εκθέσεων, ενώ το οικονομικό σκέλος καλυπτόταν αποκλειστικά από το εκάστοτε τηλεοπτικό κανάλι. Παράλληλα, είναι σύνηθες τα ίδια τηλεοπτικά κανάλια να αναπτύσσουν χορηγικές δραστηριότητες στον πολιτιστικό τομέα, με ανάληψη ολοκληρωτικά του οικονομικού μέρους κάποιων πολιτιστικών δράσεων, όπως π.χ. αποκατάστασης ή συντήρησης μνημείων ή έργων τέχνης ακόμα και στην Ευρώπη (χαρακτηριστικό παράδειγμα η επιχορήγηση της αποκατάστασης των τοιχογραφιών του Μικελάντζελο της Cappella Sixtina στο Βατικανό από ιαπωνικό τηλεοπτικό κανάλι!).

Ένα σχετικά πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η διοργάνωση μιας έκθεσης για τον γαλλικό ρομαντισμό από ιαπωνική εφημερίδα, πριν κάποια χρόνια. Η εφημερίδα, στα χνάρια των ιαπωνικών καναλιών, ζήτησε τη συνεργασία γνωστού Γάλλου επιμελητή και η έκθεση παρουσιάστηκε στο Εθνικό Μουσείο Δυτικής Τέχνης. Επρόκειτο για μια μεγάλη επιτυχία, αφού συνδυάστηκε ένα θέμα που θα προσείλκυε ούτως ή άλλως κοινό με τη συνδρομή ενός ηχηρού επαγγελματικού ονόματος. Ευνόητο είναι ότι μια συνεργασία με τις εφημερίδες, γενικά με τα ΜΜΕ, παρουσιάζει το ισχυρό πλεονέκτημα της ευρείας προβολής αυτών των εκθέσεων. Τέλος, τα μουσεία συνεργάζονται συχνά με μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτός ο τύπος συνεργασίας παρουσιάζεται κυρίως τη δεκαετία του '90. Όπως είδαμε, οι επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται έντονα για την τέχνη συνηθίζουν να συστήνουν οι ίδιες τις δικές τους συλλογές και το δικό τους μουσείο (και έτσι δημιουργούνται τελικά και τα ιδιωτικά μουσεία). Άλλες δεν ενδιαφέρονται καθαρά για την τέχνη και τις πολιτιστικές δραστηριότητες, αλλά από τις αρχές του '90 παρουσιάζεται γενικευμένα η τάση της χορηγίας στο περιβάλλον των επιχειρήσεων. Σήμερα πολλές επιχειρήσεις στην Ιαπωνία συνεργάζονται με μουσεία για σημαντικούς λόγους: ένας απ' αυτούς είναι η αδυναμία των ΜΜΕ να αντέξουν τα όλο και περισσότερο αυξημένα έξοδα μεγάλων εκθέσεων. Τα ΜΜΕ λοιπόν καταφεύγουν στη βοήθεια ιδιωτικών επιχειρήσεων για τη χρηματοδότηση των εκθέσεων. Σε πολλές περιπτώσεις συμμετέχουν περισσότερες από μία επιχειρήσεις, όπως στην περίπτωση της έκθεσης Barnes, όπου συμμετείχαν περίπου είκοσι εταιρείες. Είναι σίγουρο ότι πέρα από τη θετική πλευρά της συνεργασίας των μουσείων με τον οικονομικό κόσμο ανακύπτουν και προβλήματα. Τις περισσότερες φορές οι επιχειρήσεις θέλουν να προσελκύσουν το ευρύ κοινό -πράγμα λίγο ως πολύ αναμενόμενο- και ως εκ τούτου τείνουν συχνά να στοχεύουν στη λαϊκή προσέγγιση ενός θέματος και όχι στο υψηλό, επιστημονικό, επίπεδο της έκθεσης. Αυτή είναι συχνά η αιτία πολλών διαφωνιών μεταξύ ειδικών και εφημερίδων ή άλλων συνεργαζόμενων επιχειρήσεων. Δικλείδα ασφαλείας τώρα πλέον αποτελεί η υποχρέωση των χρηματοδοτών να συμβουλευούνται τον επιμελητή του μουσείου, ενώ το ίδιο το μουσείο απαιτεί πάντα να είναι ο διοργανωτής. Η λύση θα είναι ο σαφής

επιμερισμός καθηκόντων: από την πλευρά του μουσείου, οι επιμελητές μπορούν να προσφέρουν εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις, ενώ η πλευρά των χρηματοδοτών πρέπει να περιορίζεται σε οικονομική και υλική βοήθεια. Μια άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή της οικονομικής ζωής των μουσείων στην Ιαπωνία αποτελούν οι καθαρά οικονομικές-εμπορικές τους δραστηριότητες. Αντίθετα με ό,τι θα φανταζόμασταν, οι δραστηριότητες αυτές δεν ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένες στην Ιαπωνία. Οι λόγοι είναι οφθαλμοφανείς: από τη μια, το μουσείο στην Ιαπωνία -όπως και σε πολλά άλλα μέρη- για πολύ καιρό θεωρούνταν ένας καθαγιασμένος τόπος, από όπου κάθε εμπορική δραστηριότητα έπρεπε να αποκλειστεί ώστε να μην απειλείται η παιδαγωγική και επιστημονική του αποστολή και, αφετέρου, όλα τα κέρδη είτε από πωλήσεις των καταστημάτων των μουσείων είτε από εισιτήρια δεν μένουν στο ίδιο το μουσείο. Το ιαπωνικό κράτος είναι ο τελικός αποδέκτης, πράγμα που φυσικά δεν λειτουργεί ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για το προσωπικό των μουσείων. Σήμερα η κατάσταση αλλάζει με διαθέσιμους καταλόγους εκθέσεων αλλά και πολλά «museum goods». Πρέπει να σημειωθεί εδώ μια άλλη πρωτοτυπία: όλες οι εμπορικές δραστηριότητες ενός μουσείου αναλαμβάνονται ολοκληρωτικά από ειδικά γραφεία. Το μουσείο δεν ασχολείται καθόλου με την εμπορική διαδικασία, διατηρεί όμως έναν σημαντικό ρόλο στον έλεγχο της δημιουργίας των προς πώληση αντικειμένων για να αποφευχθούν υπερβολές και λάθη. Όλα τα κέρδη πάνε στα συγκεκριμένα γραφεία (που ανήκουν κατά κανόνα σε σταθερούς σπόνσορες του μουσείου) και μετά τα γραφεία αυτά ενισχύουν το μουσείο κάνοντας δωρεές ή χρηματοδοτώντας μια έκθεση.

Ενδιαφέροντα παραδείγματα στρατηγικών για την εξεύρεση πόρων έχουν να παρουσιάσουν και τα μουσεία άλλων χωρών. Η μουσειακή και εκθεσιακή πολιτική που ακολουθείται κάθε φορά είναι ενδεικτική και της θέσης των ιδυόντων απέναντι στο θέμα της σχέσης του πολιτισμού με την οικονομία. Γι' αυτόν τον λόγο, είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι παράμετροι που ορίζουν τη σχέση πολιτισμού και οικονομίας, και κάθε πολιτιστικός οργανισμός να επιλέξει συνειδητά την πολιτική που τον εκφράζει και του αποφέρει οφέλη χωρίς να παραβιάζει τη δεοντολογία και να παραμορφώνει τον χαρακτήρα του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Feldstein, Martin. 1991. *The economics of Art Museums*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Musées. Gérer autrement. Un regard international. La Documentation Française-Paris 1996.

Tobelem, Jean-Michel. 1990. *Musées et culture: le Financement à l'américaine*. Savigny-le-Temple: MNES, Mâcon: Editions W.

Amblose, Timothy. 1991. *Money Money Money and museums*. Edinburgh: Scottish Museums Council.

Miley, Theobald. 1991. *Museums store management*. Nashville HASLF.

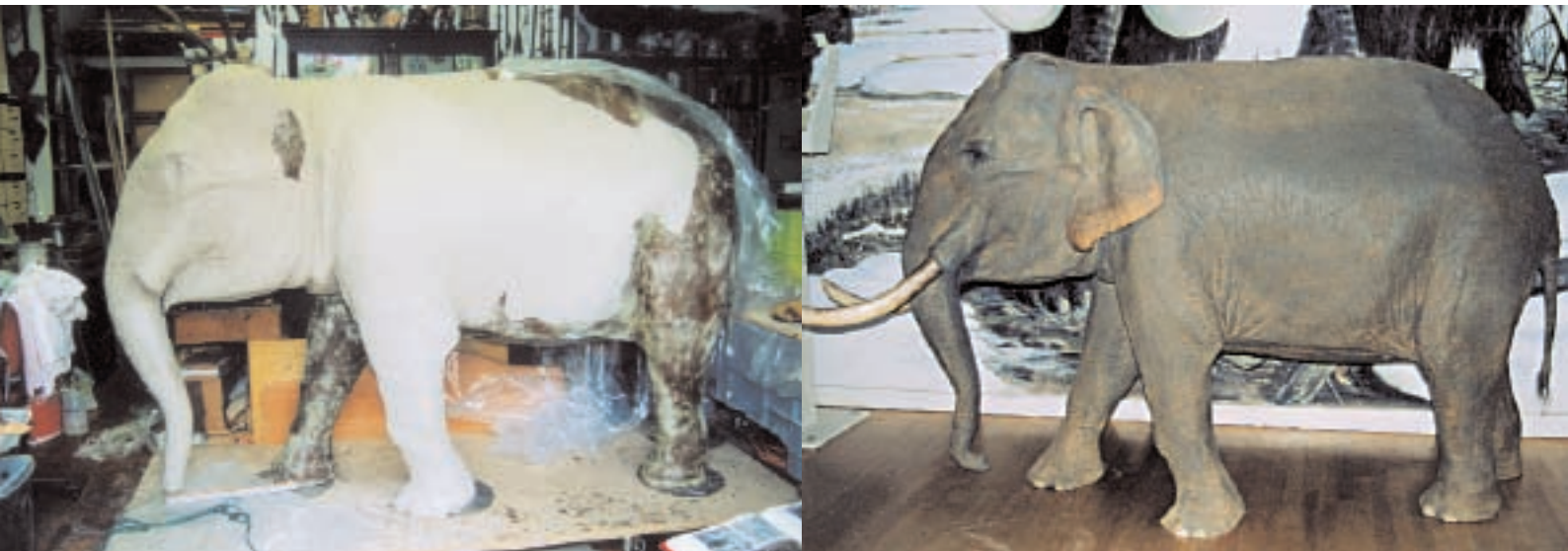
1

Τα γενικά στοιχεία της UNESCO για τον πολιτισμό είναι αποκαλυπτικά: η πολιτιστική βιομηχανία αποτελεί τον πρώτο εξαγωγικό κλάδο των Η.Π.Α., με το ποσοστό των εξαγωγών πολιτιστικών προϊόντων προς την Ευρώπη να φτάνει το 80%. Η Ευρώπη, ανθίθως, δεν έχει να παρουσιάσει παρά ένα ποσοστό της τάξεως του 8% σε αντίστοιχες εξαγωγές. Μέσα από αυτά τα ποσοστά μπορούμε να δούμε και την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών μουσείων απέναντι στα αμερικανικά κατ' αντιστοιχία.

2

Ορισμένες εφημερίδες στην Ιαπωνία είναι πολύ δυνατές: η *Lomyuli*, για παράδειγμα, μετράει περισσότερα από 10.000.000 φύλλα κάθε μέρα, η δεύτερη εφημερίδα πουλάει περίπου 9.000.000 φύλλα την ημέρα. Τέτοιες εφημερίδες είναι πολύ δραστήριες στον πολιτιστικό τομέα.

Η αναβίωση των νησιωτικών θηλαστικών στο Μουσείο Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Στο πρόσφατο γεωλογικό παρελθόν σε πολλά νησιά του πλανήτη αναπτύχθηκαν πανίδες θηλαστικών οι οποίες παρουσίαζαν εκπληκτικές προσαρμογές στις ιδιαιτερότητες των νησιωτικών περιβαλλόντων. Έτσι εμφανίστηκαν ορισμένα ασυνήθιστα, για τα σημερινά δεδομένα, ζώα, όπως νάνοι ιπποπόταμοι, πυγμαίοι ελέφαντες, γιγαντιαίοι σκαντζόχοιροι και ελάφια με πέντε κέρατα. Σήμερα τα περισσότερα από αυτά τα θηλαστικά δεν υπάρχουν πια, ενώ τα λίγα που απομένουν απειλούνται με εξαφάνιση (Alcover και συνεργάτες, 1998). Τα περισσότερα είδη των νάνων νησιωτικών θηλαστικών μίας είναι γνωστά μόνο από τα απολιθώματά τους.

Από πολύ καιρό στο Πανεπιστήμιο Αθηνών εκπονείται, σε συνεργασία με άλλα ιδρύματα, πρόγραμμα μελέτης αυτών των νησιωτικών θηλαστικών. Οι προσπάθειες αυτές, πέρα από τα σημαντικά επιστημονικά συμπεράσματα, οδήγησαν και στη συγκέντρωση ενός πολύ μεγάλου αριθμού απολιθωμάτων, τα οποία βρίσκονται κατατεθειμένα στις συλλογές του Μουσείου Παλαιοντολογίας και Γεωλογίας. Λόγω της μεγάλης σπουδαιότητας αυτών των πανίδων, τα νησιωτικά θηλαστικά θα καταλαμβάνουν σημαντικό χώρο στη νέα έκθεση του Μουσείου με τίτλο «Η Ελλάδα πριν τους Έλληνες». Με την έκθεση αυτή θα παρουσιάσουμε στο ευρύ κοινό τις νέες απόψεις για την εξέλιξη των πανίδων των θηλαστικών στην Ελλάδα τα τελευταία 25 εκατομμύρια χρόνια. Όμως για τον μη ειδικό η παρουσίαση σε ένα Μουσείο μετρήσεων, συγκριτικών παρατηρήσεων και διαγραμμάτων δεν προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Για τον σκοπό αυτόν αποφασίσαμε τη δημιουργία αναπαραστάσεων και τη συναρμολόγηση σκελετών. Πρόσφατα ολοκληρώθηκε η κατασκευή του ομοιώματος του νάνου ελέφαντα από τη νήσο Τήλο της Δωδεκανήσου. Την κατασκευή ανέλαβε ο ολλανδός καλλιτέχνης Hans Brinkerink. Η όλη εργασία ξεκίνησε με τη δημιουργία ενός μικρού ομοιώματος από πηλό με μήκος μόλις 30 εκατοστά, σύμφωνα με τις

υποδείξεις των γραφόντων, του John de Vos και του Dick Mol. Η κατασκευή αυτού του ομοιώματος ήταν απαραίτητη καθώς πάνω σε αυτήν έγιναν όλες οι αλλαγές και τροποποιήσεις προκειμένου η αναπαραστάση να είναι επιστημονικά σωστή.

Στη συνέχεια, δουλεύοντας σε φυσική κλίμακα, κατασκεύασε ένα συρμάτινο μοντέλο, το οποίο έντυσε με χαρτί (εικ. 1) και αργότερα με πολυεστέρα. Πάνω σ' αυτήν την κατασκευή άρχισε να προσθέτει πηλό και να αντιγράφει το μικρό πρότυπο μοντέλο. Όταν τελείωσε, αντέγραψε το γλυπτό με λάσπη σιλικόνης δημιουργώντας έτσι το καλούπι μέσα στο οποίο χύτευσε το ομοίωμα του νάνου ελέφαντα (εικ. 2).

Αυτό όμως που θα διαφωτίσει τον επισκέπτη περισσότερο από οτιδήποτε είναι οι συναρμολογημένοι σκελετοί από τα ίδια τα απολιθώματα. Ως παράδειγμα του τρόπου σύνθεσης των οστών των σκελετών αναφέρουμε την περίπτωση του νάνου ελαφιού *Candiacervus sp II* (de Vos, 1979).

Το υλικό προέρχεται από τις ανασκαφές που πραγματοποίησαν οι Sondaar, Mayhew και de Vos το 1973-75 σε σπήλαιο κοντά στο Ρέθυμνο της Κρήτης. Από το σπήλαιο αυτό ανασκάφηκε ένας μεγάλος αριθμός οστών νάνων ελαφιών. Με την εξαίρεση ορισμένων μόνο οστών, τα περισσότερα σκελετικά στοιχεία δεν βρέθηκαν σε φυσική ανατομική θέση. Έτσι

τα οστά διαφόρων ατόμων ήταν διασκορπισμένα σε όλη την έκταση της απόθεσης χωρίς να υπάρχει δυνατότητα συσχετισμού. Αν και η ανασκαφή, η συντήρηση του υλικού και η καταλογογράφηση έγιναν με ιδιαίτερη προσοχή, η φύση της απόθεσης ήταν τέτοια που δεν επέτρεπε τη διαλογή των πραγματικών οστών ενός ατόμου. Έπρεπε λοιπόν να κατασκευάσουμε έναν σύνθετο σκελετό από οστά διαφορετικών ατόμων. Για την επιλογή των διαστάσεων του σκελετού, όλα τα οστά μετρήθηκαν και προσδιορίστηκε η μέση τιμή του μεγέθους τους. Καθώς ο τελικός στόχος της συναρμολόγησης είναι να δοθεί στο ευρύ κοινό η καλύτερη δυνατή εικόνα για τα ελάφια της Κρήτης, δεν έπρεπε να επιλέξουμε το μικρότερο ή το μεγαλύτερο άτομο, αλλά το πιο αντιπροσωπευτικό. Για την επιβεβαίωση των αναλογιών μεταξύ των διαφόρων σκελετικών στοιχείων σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα οστά που ανασκάφθηκαν σε φυσική ανατομική θέση. Μετρώντας τις σχετικές διαστάσεις αυτών των οστών βρήκαμε τις ζητούμενες σχέσεις τις οποίες ακολούθως αναγάγαμε στη μέση τιμή. Με αυτόν τον τρόπο προσδιορίστηκαν οι διαστάσεις των οστών που έπρεπε να επιλέξουμε. Από τα πολλά οστά που είχαν αυτές τις διαστάσεις, επιλέξαμε εκείνα που παρουσίαζαν την καλύτερη συναρμογή, παρόμοια μυϊκά αποτυπώματα, κατάσταση διατήρησης και χρωματισμό.

Με τον τρόπο αυτό συμπληρώθηκε ένας πλήρης σκελετός *Candiacervus*. Όπως αναμενόταν, η σύνθεση αποκάλυψε ότι αυτό το ελάφι είχε αναλογικά μεγάλο κεφάλι και κοντά και εύρωστα πόδια. (εικ. 3) Η βασική πρόκληση για τη συναρμολόγηση ενός σκελετού είναι πώς να κρατηθεί ο μεταλλικός σκελετός υποστήριξης (αρματούρα) πρακτικά αόρατος χωρίς όμως να κινδυνεύσει η ευστάθεια της κατασκευής. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών υπήρχε ο σκελετός από την ενδημική λουτρογαλί (ενυδρίδα) *Lutrogale cretensis* που επίσης βρέθηκε στο Ρέθυμνο της Κρήτης. Τα οστά που προορίζονταν για την κατασκευή ανήκουν στον ολότυπο (δηλαδή στο υλικό πάνω στο οποίο βασίστηκε η ονομασία του είδους) και στο μοναδικό άτομο που βρέθηκε ποτέ από αυτή την ενυδρίδα. Η μεγάλη σπουδαιότητα του υλικού μάς οδήγησε στην κατασκευή ενός μεταλλικού σκελετού που να επιτρέπει την εύκολη αποσυναρμολόγηση των οστών για μελέτη από τους ερευνητές. Ο μεταλλικός σκελετός και τα ελάσματα στήριξης των οστών κατασκευάστηκαν από σύρματα χαλκού (εικ. 4). Το ομοίωμα του νάνου ελέφαντα, οι δύο σκελετοί που αναφέραμε προηγουμένως καθώς και πολλά άλλα απολιθώματα νησιωτικών θηλαστικών θα τοποθετηθούν για τις ανάγκες της έκθεσης πάνω στο ομοίωμα ενός μικρού νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alcover, J.A., Campillo, X., Macias, M & Sans, A. 1998. «Mammal Species of the World: Additional Data on Insular Mammals». *AMNH Novitates* 3248: 1-29.
- De Vos, J. 1979. «The endemic Pleistocene deer of Crete». *Proc. Koninkl. Nederl. Acad. Van Wetenschappen. Amsterdam*, B. 82 (1): 59-90.

- Εικ. 1. Προσθηκη πηλού πάνω στην πολυεστερική κατασκευή.
- Εικ. 2. Ομοίωμα από πηλό του νάνου ελέφαντα από τη νήσο Τίλο.
- Εικ. 3. Ο Συναρμολογημένος σκελετός του κρηπικού ελαφιού δίπλα στον γιγαντιαίο πηπειρωτικό πρόγονό του.
- Εικ. 4. Σκελετός *Lutrogale cretensis*.

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας

Το 1883 ιδρύθηκε στο Αρσάκειο μέγαρο Φυσιογνωστικό Μουσείο «εν τω δεξιά της εισόδου του Αρσακείου δωματίω», το οποίο χρησίμευε και ως αίθουσα συζητήσεων. Πρώτος ο Γεώργιος Μελάς, γιος του αντιπροέδρου Μιχαήλ Μελά, προσέφερε συλλογή «ζωοφύτων και κοχυλίων», συγχρόνως δε αγοράστηκε μεγάλη σειρά φυτολογικών και ζωολογικών εικόνων. Από το 1885, την οργάνωση του Φυσιογνωστικού Μουσείου ανέλαβε ο καθηγητής Φυτολογίας και Ορυκτολογίας Ευστάθιος Πονηρόπουλος, ο οποίος προσέφερε αντιπροσωπευτικά δείγματα ορυκτών από τον Βεζούβιο και το Λαύριο, δείγματα κλωστικών ινών και δείγματα καρπιών και σπόρων δέντρων από το Περού και τη Βραζιλία. Επίσης δωρεές ορυκτών προς το μουσείο έκαναν μαθήτριες του εξωτερικού Διδασκαλείου και ο καθηγητής της Χημείας Π. Κονδύλης. Έκτοτε πολλές τέτοιες συλλογές δωρήθηκαν στη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, όπως αυτή του Αριστοτέλη Λορεντζάτου, το 1936, που περιλάμβανε όστρακα της Ερυθράς Θάλασσας κ.ά.

Το 1993, με απόφαση του Δ.Σ. της Εταιρείας, με πρόεδρο τον Καθηγητή και σημερινό Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γεώργιο Μπαμπινιώτη, συγκεντρώθηκαν όλα τα υπάρχοντα εκθέματα και ιδρύθηκε το «Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φ.Ε.», βασισμένο στην πρωτοβουλία της καθηγήτριας Φυσικής Φ.Ε. κας Ε.

Αποστολάτου- Καργάκου, η οποία ανέλαβε το σύνολο του έργου της μελέτης, της οργάνωσης και της λειτουργίας του. Το μουσείο εγκαταστάθηκε σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο των σχολείων του Ψυχικού, στο κτήριο όπου στεγαζόταν άλλοτε η Παιδαγωγική Ακαδημία. Τα τελευταία χρόνια οι συλλογές του μουσείου συνεχίζουν να πλουτίζονται από τις ευγενικές προσφορές καθηγητών Πανεπιστημίων, προέδρων, αντιπροέδρων, καθηγητών των σχολείων, διοικητικών υπαλλήλων της Εταιρείας, γονέων των μαθητών, ακόμη και των μικρών μαθητών των σχολείων μας που εντυπωσιασμένοι από τον χώρο φροντίζουν γι' αυτόν. Το μουσείο χωρίζεται σε δύο τμήματα: Το πρώτο περιλαμβάνει σπάνιες συλλογές από πεταλούδες, πτηνά του Ελλαδικού κυρίως χώρου (65 περίπου είδη), κροκόδειλο, φίδια, χελώνες, καθώς και συλλογή αβγών πτηνών (εικ. 1). Ιδιαίτερως αναφέρουμε είδη που έχουν εξαφανιστεί, όπως η Αθηναϊκή κουκουβάγια Τυτώ (*tyto alba*), καθώς επίσης και τα υπό εξαφάνιση είδη, όπως η θαλάσσια χελώνα *Caretta- Caretta*, ο γυπαστός, ο ροδοπελεκάνος, ο θαλασσεατός. Το δεύτερο περιλαμβάνει συλλογές πετρωμάτων, ορυκτών, οστράκων και απολιθωμάτων. Οι συλλογές των ορυκτών και πετρωμάτων περιλαμβάνουν βωξίτη, μαλαχίτη και αζουρίτη, σιδηροπυρίτη, περλίτη, λιγνίτη,

Εικ. 1. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Συλλογή Πτηνών.

αμίαντο, αραγωνίτη, ορυκτό άλας, γύψο, σταλακτίτες, χαλαζία σε διάφορες μορφές όπως ορεία κρύσταλλο, αμέθυστο, ροζ χαλαζία κ.ά.

Επίσης η συλλογή των απολιθωμάτων περιλαμβάνει τμήμα απολιθωμένου κορμού, παίγνια της φύσης, *Actionella* ηλικίας 350 εκ. ετών, αμμωνίτες, κοράλλια, ανθόζωα, εχινοειδή, δίθυρα, γαστερόποδα, απολιθωμα ριζών, φοίνικα, ψαριού κ.ά.

Ο κύριος στόχος ενός τέτοιου χώρου, διαμορφωμένου μέσα σε σχολική μονάδα, δεν μπορεί παρά να είναι η μάθηση μέσα από το μουσείο. Καθώς η παιδευτική αξία των μουσείων είναι γνωστή στις μέρες μας, το μουσείο αυτό έρχεται να αποτελέσει ένα ακόμη εργαλείο, που θα βοηθήσει σημαντικά τον μαθητή και τον εκπαιδευτικό για τη μελέτη του περιβάλλοντος.

Έχοντας λοιπόν ως κύριο άξονα την επιθυμία μας το «Μουσείο να γίνει σχολείο» δεχόμαστε την επίσκεψη μαθητών όλων των βαθμίδων. Μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις ξεναγήσεις, την προσωπική τους παρατήρηση, ευαισθητοποιούνται στη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς της Ελλάδος, μελετώντας πουλιά και ζώα του Ελλαδικού κυρίως χώρου, ενώ ταυτόχρονα προβληματίζονται για τις αιτίες εξαφάνισής τους. Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων παρακολουθούν προβολές με τη χρήση πολυμέσων, οι οποίες αφορούν τον σχηματισμό των πετρωμάτων, τη δημιουργία των ηφαιστειών και των απολιθωμάτων, σχηματισμό από παλαιοντολογικές

ανασκαφές (εικ. 2&3). Επιπλέον προβάλλονται θεωρίες σχετικές με τους δεινόσαυρους, όπου καταρρίπτονται μύθοι λανθασμένης πληροφόρησης. Στοχεύουμε έτσι στην έγκυρη επιστημονική κατάρτιση των μαθητών, με τρόπο απλό και άμεσο, ειδικά διαμορφωμένο στο γνωστικό επίπεδο της ηλικίας των μαθητών. Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα παιδιά εκπονούν φυλλάδιο ειδικά σχεδιασμένο για το κάθε πρόγραμμα και πάντοτε ανάλογο με το γνωστικό τους επίπεδο. Μέσα από τα προγράμματα προσπαθούμε να πετύχουμε τους παρακάτω στόχους:

Τα παιδιά να μάθουν

- να αισθάνονται οικείο τον χώρο του μουσείου, αλλά δείχνοντας σεβασμό.
- να κατανοήσουν ότι ο συγκεκριμένος χώρος είναι χώρος μάθησης μέσα από αντικείμενα και εικόνες.
- τη διαδικασία πρόσληψης γνώσεων μέσα από τα εκθέματα.
- να αξιοποιούν τις γνώσεις που πήραν.

Τα τελευταία χρόνια το μουσείο επισκέπτονται μαθητές των σχολείων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας όσο και άλλων σχολείων των Αθηνών για την παρακολούθηση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων. Επίσης πολλοί είναι οι επισκέπτες από σχολεία άλλων χωρών όπως της Αυστραλίας, Ολλανδίας, Γαλλίας κ.ά. καθώς και μεμονωμένοι επισκέπτες που ξεναγούνται στον ιδιαίτερο αυτό χώρο του σχολείου μας.

Εικ. 2&3. Εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

Ο επανασχεδιασμός του Εγκληματολογικού Μουσείου

της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών:

Αποτίμηση εργασιών αναβάθμισης της κατάστασης διατήρησης και έκθεσης της συλλογής.

Το Τμήμα Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Τ.Ε.Ι. Αθήνας ξεκίνησε το 1999 συνεργασία με την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών με σκοπό την αναβάθμιση της διατήρησης και έκθεσης της συλλογής του Εγκληματολογικού Μουσείου. Το άρθρο περιγράφει συνοπτικά τη μεθοδολογία που επιλέχθηκε και ακολουθήθηκε με γνώμονα τον περιορισμένο αριθμό προσωπικού που εργάστηκε στο αντικείμενο και τον χαμηλό προϋπολογισμό του έργου. Οι ακόλουθες προληπτικές και επεμβατικές διαδικασίες πραγματοποιήθηκαν με σκοπό τη διατήρηση της συλλογής:

- Καταγραφή, μελέτη και αναβάθμιση των περιβαλλοντικών συνθηκών που επικρατούσαν στο κτήριο και στις προθήκες (mikροκλίμα, φωτισμός, εσωτερικοί ρύποι)
- Αναβάθμιση και επανασχεδιασμός της έκθεσης και των προθηκών
- Μεθοδολογία καταγραφής και διαχείρισης της συλλογής
  - Εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης μέρους της συλλογής (μέταλλα).

Οι διαδικασίες αυτές έγιναν με τέτοιο τρόπο που να μπορούν να ολοκληρωθούν με τη βοήθεια μικρού αριθμού εξειδικευμένου προσωπικού (ενός περιβαλλοντικού μουσειολόγου-συντηρητή και δύο επί πτυχίω φοιτητών του τμήματος) και στο πλαίσιο εκπαιδευτικού προγράμματος υπό την εποπτεία καθηγητών της Σχολής. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε, ότι όλες οι εργασίες αναβάθμισης του μουσείου πραγματοποιήθηκαν επί τόπου, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας και ευαισθησίας της συλλογής. Επιπλέον, η παρουσία του εξειδικευμένου προσωπικού στον χώρο της Ιατρικής Σχολής για περισσότερο από 8 μήνες επέδρασε θετικά και στο υπόλοιπο προσωπικό της, που ευαισθητοποιήθηκε ιδιαίτερα για το αντικείμενο και τη συλλογή.

Περιγραφή του μουσείου

Η ίδρυση του Εγκληματολογικού μουσείου έγινε το 1933 από τον καθηγητή της Ιατροδικαστικής Α. Γεωργιάδη, που για περισσότερο από 40 χρόνια συνέλεγε και διατηρούσε αντικείμενα που συνδέονταν με εγκλήματα και άλλα σχετικά περιστατικά. Οι κατοπινοί διάδοχοι στη θέση του καθηγητή εξέφρασαν αντίστοιχο ζήλο και ενδιαφέρον για τη συλλογή, την οποία επεξεύριναν και με άλλα αντικείμενα που άπτονταν ιατροδικαστικού ενδιαφέροντος, με σκοπό τη δημιουργία ενός χώρου ιστορικής τεκμηρίωσης της εγκληματικότητας στην Ελλάδα.

Η συλλογή του Εγκληματολογικού μουσείου είναι μικτή και περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό από ιστορικά όπλα και μαχαίρια που χρονολογούνται από τις αρχές του 19ου αιώνα έως σύγχρονα (2ο Παγκόσμιο Πόλεμο), ανθρώπινους και ζωικούς νωπούς ιστούς (διαμαρτίες διαπλάσεως, εκτρώματα κ.ά.), μία σπάνια συλλογή από 12 κεφάλια (μη μουμοποιημένα) γνωστών ληστών της δεκαετίας του '20 που έδρασαν στην περιοχή της Αττικής, και σύνολο αντικειμένων που συνδέονται με ψυχιατρικές περιπτώσεις (σχιζοφρένεια, μαγεία κ.λπ.) και άλλες εγκληματικές δραστηριότητες.

Η συλλογή φυλασσόταν κατά περιόδους σε διαφορετικούς χώρους, ακολουθώντας τη μετακίνηση του Εργαστηρίου Ιατροδικαστικής της Ιατρικής Σχολής. Από τη δεκαετία του '70 βρίσκεται στη σημερινή θέση, δηλαδή στο ίδιο κτήριο του Εργαστηρίου Ιατροδικαστικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από τις ελάχιστες πληροφορίες που συλλέχθηκαν και από τη γενικότερη κατάσταση της συλλογής ήταν σαφές ότι ποτέ δεν είχαν γίνει εργασίες συντήρησης στα αντικείμενα της συλλογής. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, μεγάλο μέρος της συλλογής βρισκόταν σε άθλια κατάσταση που οφειλόταν κυρίως στις περιβαλλοντικές συνθήκες που

επικρατούσαν στον χώρο και στις κακές συνθήκες έκθεσης των αντικειμένων.

Το 1999, η Σ.Α.Ε.Τ. του Τ.Ε.Ι. Αθηνών, στο πλαίσιο εκπαιδευτικού προγράμματος, ξεκίνησε συνεργασία με την Ιατρική Σχολή με σκοπό τη διατήρηση και συντήρηση της συλλογής.

Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος δημιουργήθηκε εξειδικευμένη βάση δεδομένων για την καταγραφή των αντικειμένων και ξεκίνησε η συμπλήρωση της συλλογής από τα μεταλλικά όπλα και μαχαίρια. Συγχρόνως, επιτεύχθηκε μελέτη της κατάστασης των αντικειμένων και καταγράφηκαν οι φθορές, ενώ έγιναν επιλεκτικά συντηρήσεις σε ιδιαίτερης σημασίας και αξίας αντικείμενα.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί ολιστικά ήταν οι περιβαλλοντικές συνθήκες μέσα στις οποίες αποθηκεύονταν τα αντικείμενα και ο τρόπος έκθεσής τους μέσα σε παλιές προθήκες.

Για να επιτευχθεί ο σχεδιασμός μιας λύσης που θα αναβάθμιζε και θα τροποποιούσε τις παρούσες συνθήκες, ακολουθήθηκαν προληπτικές και επεμβατικές δράσεις.

1. Καταγραφή της κατάστασης διατήρησης της συλλογής και των περιβαλλοντικών συνθηκών

Για την πλήρη κατανόηση του προβλήματος, προηγήθηκε καταγραφή της διατήρησης της συλλογής και των περιβαλλοντικών συνθηκών που επιδρούσαν βλαβερά στο σύνολο των αντικειμένων. Από την καταγραφή αυτή προέκυψαν τα ακόλουθα σημεία:

- Έλλειψη κατάλληλου συστήματος καταγραφής και ελέγχου των περιβαλλοντικών παραμέτρων (θερμοκρασία, σχετική υγρασία, φωτισμός, ρύποι)
- Ακατάλληλο σύστημα θέρμανσης και αερισμού του χώρου (καλοριφέρ και ηλεκτρικοί ανεμιστήρες)
- Ακατάλληλο σύστημα φωτισμού του χώρου (λαμπτήρες φθορισμού)
- Ακατάλληλα και χημικά ασταθή υλικά κατασκευής των προθηκών (που κυρίως δρούσαν βλαβερά στα μεταλλικά αντικείμενα)
- Δυσάρεστη και άναρχη παρουσίαση των αντικειμένων (ανεπαρκής μουσειογραφική προσέγγιση και ομαδοποίηση των αντικειμένων, απουσία εκθεσιακών τεχνικών παρουσίασης, σωστής στήριξης και απουσία σήμανσής τους)
- Απουσία γραπτής και φωτογραφικής τεκμηρίωσης των αντικειμένων
- Απουσία ασφάλειας της συλλογής.

Η ανάλυση των προβλημάτων αυτών κατέληξε στην επιλογή διαδικασιών τόσο προληπτικών όσο και επεμβατικών με σκοπό την αναβάθμιση των συνθηκών διατήρησης και έκθεσης της συλλογής.

A. Η πρόληψη συνίσταται στον έλεγχο και τη μελέτη των κλιματολογικών παραμέτρων μέσα στον χώρο που στεγάζεται η συλλογή και στη διαχείριση και καταγραφή της συλλογής.

B. Η επέμβαση συνίσταται στις εργασίες επανασχεδιασμού και αναβάθμισης της έκθεσης και των προθηκών του μουσείου. Συγχρόνως, επιλεκτικά, ορισμένα αντικείμενα συντηρήθηκαν πλήρως.

2. Εργασίες αναβάθμισης του Εγκληματολογικού Μουσείου

Οι εργασίες και τα μέτρα αναβάθμισης που πραγματοποιήθηκαν σημειώνονται περιληπτικά στη συνέχεια:

- Έλεγχος της θερμοκρασίας του χώρου με την απομόνωση των καλοριφέρ
- Ενεργοποίηση των συστημάτων αερισμού (ανεμιστήρες παραθύρων)
- Αλλαγή των φωτιστικών σωμάτων με νέα που εξοπλίστηκαν με φίλτρα για την υπερύβλη ακτινοβολία
- Αναβάθμιση των προθηκών (απομάκρυνση όλων των βλαβερών υλικών, επικάλυψη του ξύλου με κατάλληλα μονωτικά υλικά για τους οργανικούς ρύπους)
- Ανασχεδιασμός των προθηκών (ογκομετρικός έλεγχος της συλλογής και ομαδοποίησή της κατά τύπους και κατηγορίες, εσωτερικός σχεδιασμός και κατασκευή βάθρων, αλλαγή ραφιών με νέα από Plexiglas για τη βελτιστοποίηση της θέασης των αντικειμένων)
- Ανασχεδιασμός της τοποθέτησης των προθηκών (σχεδιασμός διαδρομών για την άνετη μετακίνηση στον χώρο)

Ευγενία Σταματοπούλου
Περιβαλλοντικός
Μουσειολόγος-Συντηρήτρια
Ίδρυμα Συλλογής Δάκη Ιωάννου

Εργαστηριακός Συνεργάτης
του ΤΕΙ Αθήνας,
Τμήμα Συντήρησης
Αρχαιοτήτων & Έργων Τέχνης

Βασιλική Αργυροπούλου
Δρ. Χημικός Μηχανικός
Αναπλ. Καθηγ.
Τμήμα Συντήρησης Αρχαιοτήτων &
Έργων Τέχνης - ΤΕΙ Αθήνας

Γιώργος Παναγιάρης
Δρ. Βιολόγος - Καθ.,
Προϊστάμενος Τμήματος Συντήρησης
Αρχαιοτήτων & Έργων Τέχνης
ΤΕΙ Αθήνας

Νικόλαος Παπαδάκος
Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Παναγιώτης Χριστοδούλου
Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Αντώνης Κουτσελίνης
Καθηγητής Ιατρικής Σχολής
Πανεπιστημίου Αθηνών
Τμήμα Ιατροδικαστικής & Τοξικολογίας

Συμπεράσματα

Η αναβάθμιση και ο ανασχεδιασμός του Εγκληματολογικού Μουσείου πραγματοποιήθηκε μέσα στη διάρκεια ενός έτους από έναν εξειδικευμένο περιβαλλοντικό μουσειολόγο-συντηρητή και δύο φοιτητές συντήρησης επί πτυχίω. Όλες οι μελέτες, έρευνες και πρακτικές εργασίες που ήταν απαραίτητες για την ολοκλήρωση του έργου έγιναν επί τόπου χωρίς την απαίτηση εξειδικευμένου και ακριβού εξοπλισμού. Η επιλογή αυτή οφείλεται στην ιδιαιτερότητα της συλλογής και συγκεκριμένων αντικειμένων, η όψη των οποίων δρούσε ανασταλτικά στη συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες.

Η ομάδα εργασίας δημιούργησε μια συστηματική προσέγγιση της συλλογής για την αναβάθμιση των συνθηκών διατήρησης και έκθεσής της, χρησιμοποιώντας τεχνικές και μεθόδους από πολλά διαφορετικά πεδία εκτός συντήρησης. Τέλος, το έργο και η μεθοδολογία ολοκλήρωσής του μπορεί να θεωρηθεί για την πολιτιστική κοινότητα δείγμα τρόπων αναβάθμισης και επανασχεδιασμού μικρών εκθεσιακών χώρων και μουσείων, με μικτές συλλογές, που επιτυγχάνονται με τη βοήθεια εξειδικευμένου προσωπικού και χαμηλό προϋπολογισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anonymus. 2000. "The measurement of lighting level using a camera". *CCI Notes* 2 (5).
- Bamberger, J., Howe, E. & G. Wheeler. 1999. "A variant Oddy test procedure for evaluating materials used in storage and display cases". *Studies in Conservation*, vol. 44, 86-90.
- Bergeron, A. 1992. *L'eclairage dans les institutions muséales*. Collection Muséo, Musée de la Civilisation/Société des musées québécois. Québec.
- Garrat-Frost, S. 1992. *The Law and Burial Archaeology*. IFA Technical Paper 11 [unpaginated].
- Green, L.R. & D. Thickett. 1995. "Testing materials for use in the storage and display of antiquities: a revised Methodology". *Studies in Conservation* vol. 40, 145-52.
- Kontoroupi, G. 1998. *Energy and Bioclimatic Design of buildings and sites*. NTUA, Athens.
- Pugh-Smith, J. & J. Samuels. 1996. *Archaeology in Law*. London: Sweet & Maxwell.
- Stamatopoulou, Eugenia & col. 2003. "Low-budget collection management at the Criminal Museum, School of Forensic Medicine, University of Athens", *Museologia*, vol. 3, 95-100.
- Tetreault, J-Stamatopoulou, E. 1997 "Determination of concentration of acetic acid emitted from wood coatings in enclosures", *Studies in Conservation*, vol. 42, 141-55.
- Walston, S. & B. Bertram. 1993. "Estimating space for the storage of ethnographic collections". Στο: *La Conservation Preventive*. 3e Colloque de l'Association des restaurateurs d'art et d'archéologie de formation universitaire (Paris 8-10 Octobre 1992), 137-44. Paris: Ed. Arafu.
- Σταματοπούλου, Ε. 2003. «Έκθεση και αποθήκευση μουσειακών αντικειμένων: Επιλογή και χρήση κατάλληλων κατασκευαστικών υλικών», *Αρχαιολογία & Τέχνες*, Μάρτιος, Νο 86, 59-63.

Susan M. Pearce, επιμέλεια: Λία Γυϊόκα

Μουσεία: αντικείμενα & συλλογές

Εκδόσεις Βάνιας
(2002) ISBN: 960-288-078-3

Τα μουσεία και οι μουσειακές συλλογές ανθρώπινης και φυσικής ιστορίας, που καθορίζουν τους τρόπους που αντιλαμβανόμαστε το παρελθόν, αποτελούν κοινωνικό φαινόμενο της νεωτερικής παράδοσης της Δύσης.

Το βιβλίο αυτό επιχειρεί να ορίσει τα μουσεία, τις συλλογές τους και τα αντικείμενα των συλλογών, ανατέμνοντας τις έννοιες του απολιθώματος, του φετίχ και της συστηματικής συσσώρευσης, καθώς και τα ψυχολογικά και κοινωνικά κίνητρα της συλλεκτικής δραστηριότητας. Εξηγεί πώς τα μουσεία, σ' έναν κόσμο εμπορευμάτων, λειτουργούν ως σημεία και σύμβολα αλλά και ως φορείς κοινωνικής αλλαγής. Τέλος, συζητά τις διαδικασίες της μουσειακής επιμέλειας μεσ' από τη σχέση μουσείων, μουσειακών αντικειμένων και ιδεολογίας.

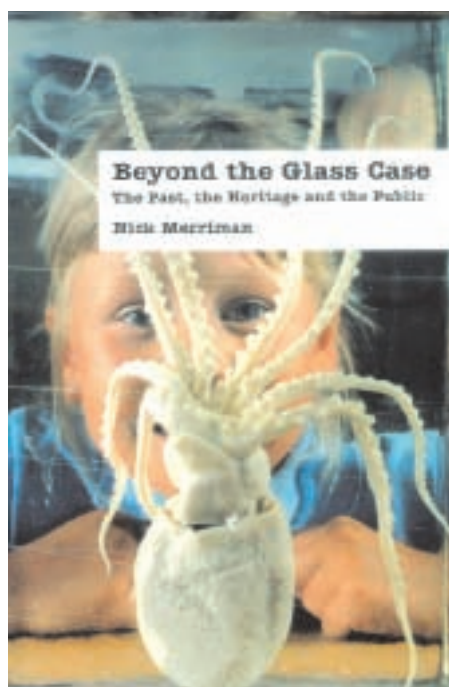
Merriman Nick,

**Beyond the Glass Case:
The past, the heritage and
the public in Britain.**

Leicester University Press
(2000) ISBN: 0-905853-37-7

Δύο άμεσα συνδεδεμένα θέματα αντιμετωπίζονται από τον Nick Merriman. Πώς αντιλαμβάνεται το κοινό την έννοια του παρελθόντος; γιατί ορισμένες κοινωνικές ομάδες αισθάνονται απομονωμένες από ιδρύματα όπως τα μουσεία; Απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα δίνονται μέσω μιας εθνικής έρευνας που έλαβε χώρα στη Μ. Βρετανία, με στόχο να καταγράψει και να εξαγάγει συμπεράσματα σχετικά με τη συμπεριφορά του κοινού απέναντι στο παρελθόν, την αρχαιολογία και τη συλλογή αντικειμένων.

Ο συγγραφέας διεξάγει την έρευνα αυτή υπό το πρίσμα μιας σύγχρονης θεωρίας της ιδεολογίας και αναπτύσσει πειστικές εξηγήσεις για τους λόγους αποτυχίας των μουσείων και παρομοίων ιδρυμάτων, στο να προσελκύσουν μεγαλύτερη μερίδα του κοινού.

Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Γ. Μπαμπινιώτης
Ε. Γιατρά
Τηλ.: 210 36 89 502, 210 36 89 506,
6974 19 1105
Fax: 210 36 89 501

Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης

Β. Λαμπρινουδάκης
Τηλ.: 210 72 77 426, 210 72 77 431,
210 81 37 716

Βιβλικής και Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης

Ν. Γεωργοπούλου
Τηλ.: 210 72 75 738, 210 80 78 124

Ορυκτολογίας και Πετρολογίας

Αθ. Κατερινόπουλος
Τηλ.: 210 72 74 112, 210 72 74 124,
210 72 74 123, 210 72 74 121,
Fax: 210 72 74 883
e-mail: akaterin@geol.uoa.gr

Ζωολογίας

Μ. Αποστολοπούλου
Τ. Λεγάκης
Τηλ.: 210 72 74 606, 210 72 74 372
e-mail: alegakis@biol.uoa.gr

Γεωλογίας και Παλαιοντολογίας

Μ. Δερμιτζάκης
Δ. Τσουρού
Σ. Ρουσιάκης
Τηλ.: 210 72 74 174, 210 72 74 394
Fax: 210 72 41 888
e-mail: mderm@geol.uoa.gr

Βοτανικής

Α. Οικονόμου - Αμίλλη
Τηλ.: 210 72 74 363,
Fax: 210 72 74 325
e-mail: aamilli@biol.uoa.gr

Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας

Κ. Δερμιτζάκης
Κ. Ευσταθίου
Χρ. Συμεωνίδης
Τηλ.: 210 36 10 136, 210 76 76 827,
210 36 33 413

Παιδείας

Θ. Παπακωνσταντίνου
Τηλ.: 210 72 77 564, 210 72 77 510
e-mail: theopap@ppp.uoa.gr

Ανθρωπολογίας

Χρ. Κίττας
Θ. Πίτσιος
Τηλ.: 210 77 88 644
Fax: 210 74 62 359
e-mail: tpitsios@med.uoa.gr

Εγκληματολογικό

Χ. Σπηλιωπούλου
Κ. Μαραβέλιας
Τηλ.: 210 77 06 868, 210 77 16 098,
210 77 93 775
e-mail: cmaravel@med.uoa.gr

Ανατομίας

Μ. Μομφεράτου
Τηλ.: 210 77 71 142, 210 88 10 797

Βοτανικός Κήπος

Α. Γιαννίταρος
Τηλ.: 210 72 74 240, 210 72 43 325
Fax: 210 72 74 885
e-mail: ayannit@biol.uoa.gr

Κρανιοπροσωπικής Εξέλιξης και Ιστορίας της Οδοντιατρικής

Μ. Ι. Παπαγρηγοράκης
Τηλ.: 6977 20 8002, 2107461229
e-mail: odomusion@dent.uoa.gr
manjrap@dent.uoa.gr

Φαρμακολογίας

Ι. Παπαδόπουλος
Τηλ.: 210 74 62 577, 210 77 90 841
210 82 36 176

The reconstruction of animals of the island environment at the University Museum of Geology and Palaeontology of the University of Athens

M.D. Dermitzakis

Vice - Rector of Economic Programming and Development, Prof. of Geology and Palaeontology at the University of Athens

G. Lyras

PhD Student of Palaeontology at the University of Athens

Large part of the fossil mammals' collections of the Museum of Palaeontology and Geology of the University of Athens is composed of island endemics. These animals- which are particularly interesting because they had the unique ability to adjust to the island environment- are known to us mainly from their fossils, as most of them are now extinct. Therefore, we decided, that in the new exhibition of fossil mammals "Greece before Greeks", the island endemics should play an important role. For the better presentation of the subject to the public, we reconstructed the external appearance of a dwarf elephant from Tilos Island, recreated the skeleton of the Cretan otter, and started the reconstruction of a composite skeleton of an endemic deer from Crete. In the text there are given technical details for these constructions.

The Museum of Natural History of the Arsakeia - Tositsia schools

Fani Tripolitsioti

Geologist/Curator of the Natural History Museum of the Arsakeia-Tositsia Schools.

The Natural History Museum of Arsakeia- Tositsia Schools was founded in 1993 by the governing board of Philekpaedefitiki Etairia (Ph.E) under the presidency of Professor G. Babiniotis on the initiative of Ph. E. teacher Mrs E. Apostolatou. Its collections include various and rare species of butterflies, birds, snakes, turtles as well as different exhibits including rocks, minerals, shells, fossils and a crocodile.

Students from the Ph. E. schools as well as from other Attiki schools regularly visit the museum and have the opportunity to attend educational programmes appropriate to their age.

The objectives of the museum are to help students learn about their natural world through pictures and objects and secondly to show students that those museums can function not only as exhibition halls but as enjoyable places of learning just as well.

Retrofitting design of the Criminal Museum at the Department of the Forensic Medicine of the University of Athens:

Evaluation of the renovation works for the conservation and exhibition of the collection

Eugenia Stamatopoulou

Preventive Conservator
Environmental Museologue/Consultant for the conservation and preservation of collections

Vasiliki Argiropoulou

Chemical Engineer,
Assistant Professor at the Department of Conservation and Antiquities and Works of Arts of the Technological and Educational Institute of Athens

Giorgos Panagiaris

Biologist Professor at the Department of Conservation and Antiquities and Works of Arts of the Technological and Educational Institute of Athens

Nikolaos Papadakos

Conservator of works of Arts

Panagiotis Christodoulou

Conservator of works of Arts

Antonis Koutselinis

Full Professor at the Department of Forensic Medicine and Toxicology at the University of Athens

In Greece, the Criminal Museum is unique in its kind. Founded by the School of Medicine of the University of Athens, it has a collection of materials connected with notorious crimes and violations that took place in Greece during the twentieth century. For several years, the Museum was facing serious problems in relation to both the collection and exhibition. In 1999, the School of Medicine established a collaborative project together with the Department of Conservation of Antiquities and Works of Art of the Technical and Educational Institute in Athens in order to improve the museum's facilities. This article explains the measures taken to improve the facilities for display and for preserving the collection on a low budget and employing both preventive and interventionist approaches. This article was presented at the International Conference of ICOM-UMAC in Sydney, Australia, in September 2002.

Ethical codes in museums

Katerina Dermitzaki,
Historian, M.A. in Museum Studies

Professional ethics presuppose the existence of an identifiable profession. The same applies to the museum ethics. The lack of enacted legislation forced the museum community itself to regulate the professional activities of museum members, in order to face the pressures of professionalism and social accountability. In due time a number of national, international or specially designed codes for specific museum specializations were adopted worldwide. This article presents a review of the main topics of the most widely known codes of ethics, which were designed to orientate and provide guidance for people working in museums. The article concludes that all the codes relate to more or less the same topics and recommend the same course of action. However, the adoption or not of the regulations of an ethical code depends to a great extent on the museum personnel. Nevertheless, ethical codes do not enclose rules, which can be applied to every situation. Therefore, they are being constantly updated so that museums should face the challenges of the contemporary society and safeguard the cultural heritage that is entrusted to their care in a professional manner.

Collecting policies inside museums

Tania Doxanaki
Arcaheologist, M.A. in Museum Studies

In a world in which it is impossible to collect everything, how should museums decide what to collect, and what to dispose of from their existing collections? In the museum profession the question what and how museums should collect is considered to be a fundamental one. From the 19th century, time of the formation of the museums, collecting was perceived as their basic function. In the last decades many efforts have been made to delimit the boundaries of accumulating objects. Many museums have realized their responsibility of offering not only valuable things, but also a good quality of their collections that should be well taken care of and accessible to the public. Collection is not thought to be a haphazard operation today. Guidelines and ethical codes have been created in the last years, in order to promote specific restrictions. Museums are called to give answers to a variety of questions: what they have to collect, why, how, when and additionally what they need to dispose of from their collections. The article examines the acquisition and disposal methods that museums use, the legal restrictions and some practical constraints, using paradigms from different collecting policies drawn up by museum organizations in U.K, U.S.A and Greece.

Heritage interpretation at the University Museums. A museological approach

Dr. Marina Karavasili
Archaeologist

Manos Michelakis
Archaeologist

The new circumstances have placed museums in a new competitive market. It has brought about a greater awareness of museum theory, practice and client service. The main change has been noticed in the philosophy of the exhibition techniques and in the new principles of methods defining the communication with the public.

The article outlines the different museological approaches of the Museums of the University of Athens, focusing on the communication and education techniques. The aim is to expose the radical change in the philosophy of the University museums, which create their exhibitions for different clients: students, children and the public. The museological text, as it is presented by the artifacts, the collections and the museological interpretation is intellectually challenging, educationally viable and socially useful. The Virtual Museum of the University of Athens, as a cultural activity in the internet and the Open - Air Archaeological Museum as a sustainable practice for heritage management, shows the significant role of the University of Athens in the cultural sector and in the museological studies.

Material Science and its significance in the care of museum collections

Eleni kitta
Conservator of works of Art

Material science has proven to be a significant tool for the care of museum collections. The care of museum collections may be defined as any action taken for the preservation and conservation of museum objects.

Material science is interdisciplinary; it uses theories of chemistry, physics, mechanics and biology to prove the interrelationship of environmental agents and the differing degrees of chemical, mechanical and biological degradation inspected on different types of material. For example, the study of biology enables the museum professional to identify biodeterioration caused by mould and mildew. Furthermore, each object requires special environmental conditions for its preservation. Environmental factors such as moisture, temperature, light, air pollution and pests can cause decay mechanisms to different types of materials if they are not controlled properly. Apart from environmental agents, certain materials may affect each other and should be taken into account in the care of museum collections. Studies have shown that wood, wood composites, adhesives and some traditional surface coatings emit volatile components. Observations have shown that these volatile components can attack paper and cause a significant corrosion of metal objects. The above knowledge will allow the museum professional to recognize signs of damage and identify possible causes. For example, the black tarnish on silver is a sign of hydrogen sulphide present in a humid atmosphere. Consequently, the understanding of mechanisms of deterioration will enable the museum professional to take the right preventive measures for the care of museum collections. The preventive measures include environmental control, pest control, good storage and exhibition facilities and safe handling procedures.

Moreover, the knowledge of material science highlights the need for research. For example, research into the improvement of material enables the conservator and curator to use up to date materials for conservation and preservation treatment. By creating a controlled museum environment we preserve our material culture for ourselves as well as future generations.

Has the museum activity an economic dimension?

The example of Japan

Spyridoula Pырpyli
Museologist,
Candidate Doctor of Ionian University

The way Japan museums find money is interesting and gives ideas about the economic reinforcement of the museum's field. The Press (newspapers and TV channels) is the fundamental museum's sponsor in Japan. In '50s and '60s, the Press itself organized many exhibitions. The situation changed between 1970-1980, when TV channels and newspapers asked the assistance of museum professionals for their exhibitions. Today, many enterprises help the press in sponsoring exhibitions because of the tough cost. The scientific bodies responsible for those exhibitions are the museum professionals. Enterprises also undertake all the commercial activities of a museum and give to the museum the profit back by sponsoring it.

—
a

—
r

o

—
t

o

o

The destruction and the extensive looting of the National Museum of Baghdad following the end of the battle conflicts in Iraq, demands that the national community should take affirmative steps in order to discourage plundering and ensure that no illicit trade will ever take place in the material of the cultural heritage. The vivid images of the looting of the museum exhibits have caused a great surprise to the national community, taking into consideration the fact that a substantial number of countries, worldwide, have ratified and enacted international, bi-lateral conventions and state laws, which ensure the respect as well as the protection of the cultural objects in case of an arm conflict, first and foremost the widely known Hague Convention 1954 (Convention for the Protection of cultural Property in the Event of Armed Conflict). Despite international efforts and protests, the cultural heritage will always be in jeopardy, due to the actions of unscrupulous individuals, who, by grasping the first possible chance will take advantage of it in their own interests. Thus, the destruction of the National Museum of Baghdad was triggered off our decision to mention in an article of this issue the code of moral virtues and museum regulations in accordance with which the museums should act. In this issue, more specifically, among the subjects presented, one is related to the Palaeontological and the Geological Museum of the University of Athens and another one concerns a review about the Museum of Natural History at the Arsakeia -Tositsia schools. In addition, three articles focus on two different activities, which are just as well essential for the maintenance of museums. Two articles concern the field of conservation, while the last one is related to the financial activities of the museum organizations.

In the previous issue of our journal we asked our readers to comment on these attempts of the University of Athens as well as let us know, whether they are interested in receiving the journal in the future. We would like to thank all the readers, who have promptly responded to this request and have submitted positive remarks on this publication alongside with those, who have supplied us with fruitful comments in order to ensure that in the future the structure as well as the content of this publication will be improved even further.

As we have already mentioned in our previous issues, the aim of this publication is to obtain a more scientific nature in order to become one of the basic tools of the Hellenic bibliography in the field of Museology. To achieve this purpose, the editorial team of the journal came to the conclusion that it is essential the authors should comply with specific instructions, concerning the structure and the content of the articles, so that the journal should acquire the desired scientific character and required homogeneity. On this basis, in the beginning of this issue we provide you with practical guidelines, which the future collaborators of our journal should follow.

THE MUSEUM

SEMESTRAL EDITION
OF THE MUSEUMS BOARD
OF THE UNIVERSITY OF ATHENS

3rd „SSUE

JUNE 2003

ISSN: 1109-7434

EDITORIAL BOARD

Publisher Director:
Professor, Vice Rector of
Economic Affairs and Development
Dr. Michael D. Dermitzakis

Editorial committee:
» J. Papagrigorakis
A. Dermitzaki
T. Doxanaki

Editing:
H. Soile

Phototype & setting:
. & ". Samoilis

Printing:
V. & E. Babais

In this issue co-operated:

V. Argiropoulou
M. Karavasili
E. kitta
A. Koutselinis
G. Lyras
M. Michelakis
G. Panagiariis
N. Papadatos
S. Purpuli
E. Stamatopoulou
F. Tripolitsioti
P. Christodoulou

ddress:

Faculty of Mathematics
Univ. of Athens, School of Sciences
Pane/poli, 157 84, Ilissia
Tel. 210. 727 6465, 210.7276434

Tel:

+30 210 74 61 229, +30 210 74 76
465

E-mail:

manjpap@dent.uoa.gr
adoxana@arch.uoa.gr
aikdermi@arch.uoa.gr

Front cover:

The photos at the cover of the journal
come from the Paleontological and
Geological Museum and the Museum of
Archaeology and History of Art of the
University of Athens.

THE MUSEUM

SEMESTRAL EDITION OF THE MUSEUMS BOARD OF THE UNIVERSITY OF ATHENS

JUNE 2003 3rd ISSUE

- Ethical codes in museums
- Collecting policies inside museums
- Heritage interpretation at the University Museums. A museological approach
- Material Science and its significance in the care of museum collections
- Has the museum activity an economic dimension? The example of Japan
- The reconstruction of animals of the island environment at the university museum of geology and palaeontology of the university of Athens
- The museum of natural history of the Arsakeia - Tosisia schools
- Retrofitting design of the Criminal Museum at the Department of the Forensic Medicine of the University of Athens:
- Evaluation of the renovation works for the conservation and exhibition of the collection